Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Ústav pomocných věd historických a archivnictví

Bc. Radka Klímová

Heraldické památky bývalého velkomeziříčského panství

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Karel Maráz, Ph.D.

Brno 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem uvedené prameny a literaturu.

V Brně 8.4.2010 ……...

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu magisterské diplomové práce za cenné rady a připomínky. Současně bych ráda poděkovala PhDr. Marii Ripperové z Muzea Velké Meziříčí, která mi poskytla užitečné rady a pomoc.

Obsah

1. ÚVOD A METODICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE 6

2. VELKÉ MEZIŘÍČÍ 10

2.1. MAJITELÉ VELKOMEZIŘÍČSKÉHO ZÁMKU 13

2.1.1. Alianční erby Jana z Pernštejna a Anny z Postupic 14

2.1.2. Torzo reliéfu s erbem pánů z Pernštejna 17

2.1.3. Alianční erby Zikmunda Heldta z Kementu a Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí . 18

2.1.4. Alianční erby Zdeňka Berky z Dubé a Lipé a Zuzany Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí 20

2.1.5. Alianční erby Arnošta Františka Dominika z Ugarte a Marie Rebeky z Bubna Litic 22

2.1.6. Alianční erby Leopolda Šlesvicko-Holštýnského a Marie Alžběty z Lichtenštejna 24

2.1.7. Krumplované erby 27

2.1.8. Erb knížat z Lichtenštejna 31

2.1.9. Alianční erby Ludvíka Lobkovice a Leopoldiny z Lichtenštejna 32

2.1.10. Erb hrabat z Harrachu na fasádě průčelí zámku 34

2.1.11. Erb hrabat z Harrachu na vstupní bráně 35

2.1.12. Erb Podstatských-Lichtenštejn 36

2.2. KOSTEL SV. MIKULÁŠE 37

2.2.1. Erb pánů z Lomnice a Meziříčí a erb pánů z Kravař 39

2.3. KOSTEL NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE 40

2.3.1. Erb pánů z Pernštejna 42

2.4. ŠPITÁLNÍ KOSTEL SV. KŘÍŽE 42

2.4.1. Náhrobek Anny z Lomnice 43

2.4.2. Náhrobek Zikmunda Heldta z Kementu 44

2.5. LUTERÁNSKÉ GYMNÁZIUM 49

2.5.1. Alianční erby Václava Berky z Dubé a Lipé a Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí .. 50

2.6. RADNICE 51

2.6.1. Městský znak Velkého Meziříčí 52

3. NETÍN 55

3.1. FARNÍ KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE 56

3.1.1. Náhrobní kámen Jana Stráneckého ze Stránec 57

3.1.2. Část erbu Aleše Stráneckého ze Stránec 58

3.2. KNÍŽECÍ KAPLE 60

3.2.1. Alianční erby Ludvíka Lobkovice a Leopoldiny z Lichtenštejna 60

4. MOSTIŠTĚ 62

4.1. FARNÍ KOSTEL SV. MARKA 62

4.1.1. Náhrobek Václava Vídeňského z Českého Ostrova 63

5. STRÁNECKÁ ZHOŘ 65

5.1. ZÁMEK 66

5.1.1. Znak Řádu rytířů Kristových 67

6. HERALDICKÉ ZHODNOCENÍ ERBŮ BÝVALÉHO VELKOMEZIŘÍČSKÉHO PANSTVÍ 70

7. ZÁVĚR 75

8. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ 77

9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....80

10. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK 84

11. SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH.....85

1. Úvod a metodická východiska práce

Tématem této práce jsou heraldické památky bývalého velkomeziříčského panství. Jedná se o rozšiřující verzi mé bakalářské diplomové práce, v níž jsem zpracovávala heraldické památky zámku ve Velkém Meziříčí. Částečně přepracovanou a doplněnou kapitolu o heraldických památkách velkomeziříčského zámku jsem sem také zahrnula, aby práce byla přehledná a ucelená. Velké Meziříčí bylo centrem celého panství a zámek sloužil jako ústřední sídlo vrchnosti, za jehož zdmi se jednalo o důležitých rozhodnutích, které měly vliv na celé panství a život jeho obyvatelstva. O majoritním vlivu vrchnosti podává svědectví i tato práce. Jednak ji lze najít jak v historii Velkého Meziříčí, tak v historii obcí bývalého velkomeziříčského panství, která je stručně popsána v jednotlivých kapitolách, a jednak to dokládají i heraldické památky, kdy téměř všechny zobrazují erby šlechtických rodů. Výjimku tvoří tři znaky, z nichž se ve dvou případech jedná o městský znak Velkého Meziříčí a jeden znak patří Řádu rytířů Kristových. Ale i u těchto tří znaku lze vidět odkaz, který směřuje ke zdejším šlechtickým rodům.

Velkomeziříčské panství patřilo mezi největší dominia na Moravě. Před husitskými válkami se k němu řadilo kromě samotného Velkého Meziříčí také městečko Tasov a asi třicet vesnic.[1] Velkomeziříčské panství bylo polohou i rozsahem důležitým hospodářským střediskem západní Moravy. K roku 1848 k němu patřilo municipální město Velké Meziříčí, městečko Radostín a vsi Baliny, Březejc, Dolní Bory, Dolní Heřmanice, Dolní Radslavice, Frankův Zhořec, Horní Heřmanice, Horní Radslavice, Hrbov, Jabloňov, Kněževes, Kochánov, Kozlov, Krásněves, Kúsky, Lavičky, Lhotky, Martinice, Mostiště, Netín, Nová Zhoř, Nový Telečkov, Olší, Oslavice, Oslavička, Osové, Otín, Pavlínov, Pavlov, Pohořílky, Přeckov, Pustina, Rohy, Ruda, Rudíkov, Starý Telečkov, Stránecká Zhoř, Svařenov, Šeborov, část Uhřínova, Vídeň, Zadní Zhořec, Zahradiště, Záseka, Závist a Znetínek. V roce 1774 k němu patřilo šest dvorů, ale k roku 1848 se k velkomeziříčskému panství řadilo už jedenáct dvorů.[2] Z předchozího výpisu obcí je vidět, že velkomeziříčské panství bylo opravdu

[1] HODEČEK, D., *Velké Meziříčí na sklonku středověku (1416-1529)*. In: Velké Meziříčí v zrcadle dějin. Ed. Z. Fišer. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2008, s. 68.
[2] RIPPEROVÁ, M., Když *městu vládly kněžny a vévodkyně (1735-1850)*. In: Velké Meziříčí v zrcadle dějin. Ed. Z. Fišer. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2008, s. 213.

velkým dominiem, ale heraldické památky se zachovaly pouze ve čtyřech z těchto obcí. Jedná se o Velké Meziříčí, Netín, Mostiště a Stráneckou Zhoř. Z jakého důvodu se právě v těchto čtyřech obcích dochovaly jednotlivé erby a znaky? Nejvíce heraldických památek zdobí Velké Meziříčí, protože toto město bylo od počátku svého vzniku sídlem vrchnosti. Netín si vybrali příslušníci rodu Lobkoviců, kdy zde Leopoldina z Lobkovic nechala vystavět knížecí kapli, jejíž součástí je hrobka tohoto rodu a dalších majitelů velkomeziříčského panství. V netínském kostele jsou navíc pochováni dva příslušníci rodu Stráneckých ze Stránec. Obec Mostiště byla původně sídlem tamější vrchnosti, až do té doby, než se stala součástí velkomeziříčského panství. Stejně jako Mostiště i obec Stránecká Zhoř měla původně svoji vlastní vrchnost, ale z této doby se nedochovala žádná heraldická památka. Znak umístěný ve Stránecké Zhoři pochází až z 21. století, kdy se zdejší zámek stal majetkem Řádu rytířů Kristových a na zámku je vyobrazen jejich znak.

Práce je uspořádána následujícím způsobem. Každá kapitola se týká jednoho města, v němž se dochovaly heraldické památky. Jako první je vždy uvedena historie města a následuje stručně popsaná historie daného objektu, který nese určitou heraldickou památku. Další podkapitola popisuje konkrétní heraldickou památku, což je nejdůležitější část práce. Je samozřejmé, že největší množství heraldických památek uchovává Velké Meziříčí, protože zdejší zámek byl sídlem vrchnosti, která se svými erby snažila ukázat svůj původ a starobylost rodu. Z tohoto důvodu zaujímá Velké Meziříčí a jeho historie první místo v této práci a taktéž jsou jako první uvedeny heraldické památky zdejšího zámku, které jsou seřazeny od nejstarších až po nejmladší z erbů patřící rodu Podstatský-Lichtenštejn, který poukazuje na současné majitele zámku. V předchozí části jsem uvedla, že kapitola týkající se heraldických památek zámku ve Velkém Meziříčí je částečně přepracována z mé bakalářské diplomové práce Heraldické památky velkomeziříčského zámku.[3] Tuto kapitolu jsem částečně upravila a navíc rozšířila o dva erby uložené v depozitáři Muzea Velké Meziříčí, které se nachází na zámku. Jedná se o torzo reliéfu s erbem pánů z Pernštejna a o alianční erby pánů z Pernštejna a Kostků z Postupic, které jsou vyobrazeny na keramickém kachli. Následující podkapitoly spadající pod Velké Meziříčí se týkají dalších objektů, kde lze spatřit heraldické památky. Ty jsou opět seřazeny vzestupně dle doby, kdy jednotlivé

[3] KLÍMOVÁ, R., *Heraldické památky velkomeziříčského zámku: bakalářská diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, 2008, s. 11-35.

erby, jež jsou součástí staveb, vznikly. Podle stáří erbů jsou seřazeny i obce a jejich památky. V netínském farním kostele, pod nímž je hrobka dvou příslušníků rodu Stráneckých ze Stránec, se nachází dva erby tohoto rodu. První z nich pochází z roku 1572 a zachoval se celý, v druhém případě se dochovala pouze nepatrná část erbu. V obci Netín byla postavena knížecí kaple s hrobkou, jejíž vchod zdobí aliance z 19. století. Následuje obec Mostiště, kde je náhrobek Václava Vídeňského z Českého Ostrova. Nejmladší ze všech heraldických památek je umístěna ve Stránecké Zhoři. Pochází z roku 2006 a vyobrazuje znak Řádu rytířů Kristových. Další kapitola podává heraldické zhodnocení erbů a za ní následuje závěr. Na konci práce je uveden seznam použitých pramenů a literatury, seznam zkratek použitých v magisterské diplomové práci a seznam obrazových příloh a jejich fotografie.

Hlavním tématem této práce jsou heraldické památky, z čehož vyplývá, že nejdůležitějšími prameny byly konkrétní heraldické památky na jednotlivých stavebních objektech. Tento stěžejní pramen musel být často doplněn literaturou, která mi pomohla určit dobu vzniku a o čí erb nebo znak se jedná. V literatuře se však vyskytovaly jen stručné zmínky, protože celkově se heraldickými památkami bývalého velkomeziříčského panství nikdo nezabýval a neexistuje k nim literatura. U erbů, které jsou součástí zámku, jsem navíc pracovala s inventářem Muzea Velkého Meziříčí. Blasony erbů jsem vytvářela pomocí literatury, která se věnuje heraldice a na základě heraldických pravidel.

V této práci se převážně jedná o šlechtickou heraldiku, kdy majoritní část erbů poukazuje na majitele velkomeziříčského panství. Výjimku tvoří náhrobky šlechticů, kteří majiteli panství ve Velkém Meziříčí nikdy nebyli. Jedná se o Jana Stráneckého ze Stránec a jeho syna Aleše, kteří vlastnili Stráneckou Zhoř, a náhrobek Václava Vídeňského z Českého Ostrova. Dva ze znaků, zde uvedených, jsou zástupci městské heraldiky, protože se jedná o vyobrazení městského znaku Velkého Meziříčí. Poslední ze znaků představuje církevní heraldiku, protože se jedná o znak Řádu rytířů Kristových.

U každé heraldické památky jsem se snažila uvést, o jaký erb nebo znak se jedná. Dále kde je umístěn, z jakého materiálu byl vyroben a jaké jsou jeho rozměry. Rozměry nejsou u všech heraldických památek, protože řada z nich se nachází na těžko

dostupných místech a rozměry nebylo možné zjistit. V případě, že jsou rozměry uvedeny, měřila jsem konkrétní heraldické památky a jejich části sama. Jestliže je součástí památky nápis, je přepsán dle zásad pro popis středověkých a novověkých epigrafických památek podle Miroslava Flodra.[4] Na tomto základě nerozvádím jednotlivé zkratky, které jsou obsaženy v nápisech. Abych zachovala původní podobu nápisového textu, tak přepisy transliteruji. Další důležitou součástí, která podává informace o erbech a znacích v této práci, jsou jejich blasony, které jsem vytvořila podle zásad heraldiky. Vycházela jsem z Encyklopedie heraldiky[5] a ze Základů heraldiky, genealogie a sfragistiky.[6] Jestliže popisuji, na které straně se erby nebo jejich obecné figury nacházejí či kam směřují, jedná se o heraldicky levou a heraldicky pravou stranu. V některých případech se v této práci objevuje více erbů jednoho rodu, u nichž by se jednalo o stejný blason. Potom jsem erb blasonovala pouze poprvé a u ostatních erbů stejného rodu jsem na tento blason uvedla odkaz. Většina heraldických památek této práce nebyla vytvořena v barevném provedení. Pro větší zajímavost jsem je však blasonovala v původních tinkturách a v poznámce jsem uvedla, z které literatury jsem tinktury převzala a že heraldická památka nebyla vytvořena v barevném provedení. Na závěr jsem u jednotlivých erbů a znaků uvedla informace, které ukazují na jejich vývojové fáze v průběhu doby. Stejně jako u části týkající se blasonů erbů, jsem tyto vývojové fáze uvedla pouze v prvním případě, kdy je konkrétní erb popsán. Vývojové fáze znamenají jednotlivé změny v polích erbu, například, jestliže byl šlechtický rod povýšen a získal do svého erbu nové pole, které na toto povýšení poukazovalo nebo zda byl erb obohacen na základě sňatku některého příslušníka rodu. Také jsem zde vysvětlila, komu jednotlivá pole ve znaku patřila nebo z jakého důvodu se do znaku dostala erbovní figura, což je názorně vidět u znaku Řádu rytířů Kristových. Vývojové fáze jsem vynechala pouze u krumplovaných erbů, protože se jedná o složitě se vyvíjecí erby, které postihují řadu titulů a nároků cizí šlechty. Navíc nesouvisí s historií velkomeziříčského zámku, pouze je sem přivezl jeden z jeho z majitelů, Leopold vévoda Šlesvicko-Holštýnský. U městského znaku Velkého Meziříčí je popsáno, odkud byla převzata erbovní figura a jak znak města vznikal.

[4] FLODR, M., *Zásady popisu středověkých a novověkých epigrafických památek*. SPFFBU, řada historická, 44/1977, s. 170-174.
[5] BUBEN, M., *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 1997, s. 68-69.
[6] KREJČÍK, T., KREJČÍKOVÁ, J., *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 58-62.

2. Velké Meziříčí

Město se nachází mezi soutokem řeky Oslavy a Balinky a podle polohy také vzniklo jméno Meziříčí, tedy místo mezi dvěma řekami (německy Ort zwischen Flüssen). V roce 1455 a 1645 byl používán název Meziříčí nad řekou Oslavou. Později se ustálilo pojmenování Velké Meziříčí,[7] které zůstalo dodnes.

První písemnou zprávu o Meziříčí najdeme v CDM a je z roku 1197. V listině se uvádí, že brněnský kníže Spytihněv potvrdil donace třebíčskému klášteru a je zde jmenován Jan, který věnoval les u Mezirice. Jedná se však o Bočkovo moderní falzum.[8] Zde zmiňovaný Jan byl pravděpodobně z rodu pánů z Lomnice, ale s určitostí to nelze potvrdit. Páni z Lomnice a Meziříčí byli historicky první majitelé meziříčského panství.[9] Ti vlastnili Velké Meziříčí do roku 1399 a později v letech 1447 - 1528. S jejich jménem také souvisí první konkrétní zmínka o zdejším hradu, která pochází z roku 1377. Erbem pánů z Lomnice a Meziříčí bylo černé orlí křídlo se sedmi pery zastrčenými do stříbrné, v některých případech zlaté pružiny. Toto křídlo se později stalo znakem města, stejně jako obrazem na meziříčské pečeti. Nejstarší podoba této pečeti je z 6. ledna 1556 a nachází se na listu určeném představeným města Trnavy. V pečetním poli je vyobrazen renesanční štít se sedmi pery a opisem R M Mezericz.[10] Je však možné, že zásluhou královského privilegia mohlo město používat pečeť již v roce 1539, kdy byla otiskována do červeného vosku. Na konci 16. století mělo tedy město pečeť větší i menší (1564), ale i tzv. rychtářskou pečeť (1597).[11]

Éru vlastnictví zdejšího panství pány z Lomnice a Meziříčí přerušila léta 1399 - 1447, kdy se novými majiteli stali páni z Kravař.[12] Velmi důležité datum v dějinách tohoto města nese 26. červenec 1408, kdy Lacek z Kravař, ve své době nejbohatší a nejmocnější muž Moravy, udělil meziříčským a bítešským měšťanům

[7] HOSÁK, L., ŠRÁMEK, R., *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II. M-Ž*. Praha: Academia, 1980, s. 61-62.
[8] PIŠÍN, L., *Velké Meziříčí: historie a současnost*. Velké Meziříčí: Městský národní výbor, 1975, s. 7-8.
[9] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Jihlavský kraj. Vel.-Meziříčský okres.* Brno: Musejní spolek, 1907, s. 42.
[10] MĚŘÍNSKÝ, Z., *Osídlování krajiny a počátky města a hradu do roku 1415*. In: Velké Meziříčí v zrcadle dějin. Ed. Z. Fišer. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2008, s.31-32.
[11] ŠTINDL, M., *V proměnách renesanční doby (1529-1620)*. In: Velké Meziříčí v zrcadle dějin. Ed. Z. Fišer. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2008, s. 114.
[12] MĚŘÍNSKÝ, Z., *Osídlování*, s. 31.

odúmrť a městské právo za jejich pomoc při dobývání Náměště. Tyto dvě listiny potvrdil roku 1409 markrabě Jošt a 20. února 1417 český král Václav IV.[13] Tím se Velké Meziříčí dostalo na místo předního poddanského města Moravského markrabství.

Hned z několika důvodů dosahovalo Meziříčí stále více zemské úrovně. Velkou měrou k tomu přispěli zdejší majitelé panství, kteří obsadili významné politické funkce v zemi. Jan z Lomnice a Meziříčí zastával post zemského hejtmana, Lacek z Kravař byl nejvyšším hofmistrem Království českého a od roku 1411 moravský zemským hejtmanem[14] nebo velmi vzdělaný muž Zikmund Heldt z Kementu, který byl nejprve vychovatelem synů Ferdinanda I. Habsburského a potom působil jako královský sekretář a kancléř Království českého. Jeho zásluhou byl zdejší hrad přebudován na renesanční zámek.[15] Zikmund Heldt z Kementu zemřel v roce 1564 a velkomeziříčského panství se ujímá vdova po něm, paní Alena Meziříčská z Lomnice a na Meziříčí, která měla pro město velký význam. Jejím druhým manželem byl Václav Berka z Dubé a Lipé,[16] rovněž významný muž své doby, který byl nejvyšším sudím Českého království. Tím se město dostalo na téměř šedesát let do rukou tohoto starobylého rodu, Berků z Dubé a Lipé.[17] Dalším důležitým kritériem pro město byla jeho poloha, protože se nacházelo na důležitém místě, tzv. císařské silnici, která spojovala Čechy s Moravou. Hlavním dokladem významu tohoto města ukazují především dobové mapy, na kterých je Meziříčí znázorněno.[18]

V 17. století se stále více upevňovala pozice patrimoniální správy, která se začala vměšovat do záležitostí městské samosprávy. Zasahovala do výkonu hrdelního soudnictví či se snažila o přerušení kontaktů města a zeměpanských úřadů.[19] Vrchnost se také snažila dohlížet na městskou radu, řídit její jednání a měla hlavní slovo v otázce obsazení míst v této radě jejími jednotlivými členy. To vše potvrzuje městské zřízení z 1. poloviny 17. století, které v roce 1713 potvrdil tehdejší majitel Arnošt

[13] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 46.
[14] MĚŘÍNSKÝ, Z., *Osídlování*, s. 52.
[15] KOCMAN, P., *V majetku šlechty (1550-1618)*. In: Velké Němčice: městečko, které se nestalo městem. Ed. K. Mlateček, M. Svoboda. Velké Němčice: Městys Velké Němčice, 2009, s. 75,78.
[16] KOTÍK, J. *Velké Meziříčí procházka jedním městem Vysočiny*. Velké Meziříčí: Městský národní výbor, 1967, s. 20-24.
[17] PIŠÍN, L., *Velké Meziříčí*, s. 12.
[18] ŠTINDL, M., *V proměnách*, s. 103.
[19] ŠTINDL, M., *Ve stínu a záři baroka (1620-1735)*. In: Velké Meziříčí v zrcadle dějin. Ed. Z. Fišer. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2008, s. 143.

František Dominik hrabě z Ugarte.[20] V době správy Velkého Meziříčí španělským rodem Ugarte docházelo k rozepřím mezi vrchností a měšťany, kteří se snažili chránit svoje hospodářské výsady, kdy docházelo jednak k útisku obyvatel, ale také ke zvyšování roboty. Přesto měla tato doba i své pozitivní stránky, protože Arnošt František Dominik z Ugarte zahrnul zdejší dominium do svého sídelního území. Tím začalo do Velkého Meziříčí plynout více financí a také se svojí manželkou Marií Rebekou z Ugarte zajistil reprezentativní zařízení zámku.[21]

Do roku 1848 bylo Velké Meziříčí rozděleno na tři samostatné celky, bylo to vlastní město, židovská obec a zámecký okrsek. V roce 1848 bylo město a zámecký okrsek spojeny v jednu politickou obec a v roce 1851 k nim přibyla i židovská obec.[22] Toto uspořádání zůstalo stejné do roku 1919. Stejně tak byl politický okres Velké Meziříčí tvořen soudním okresem Velké Meziříčí a Velká Bíteš. Z hlediska národnostního složení bylo město téměř celé české. To se změnilo po roce 1939 příchodem německých úředníků, či se obyvatelé přihlásili k německé národnosti. Naopak dochází k velkému úbytku obyvatel židovského vyznání.[23] Během druhé světové války byl velkomeziříčský velkostatek majetkem rodu Podstatský-Lichtenštejn. Po smrti Františka Harracha zdědila Velké Meziříčí jeho dcera Josefa, která se provdala za Aloise Podstatského-Lichtenštejna.[24] Rod Podstatský-Lichtenštejn vlastní zámek až do dnešní doby. Výjimkou byla léta 1948 - 1995, kdy byl zámek prohlášen za majetek státu.[25]

Velké Meziříčí, město mezi dvěma řekami, jehož panoráma musí upoutat naši pozornost. Je to především zásluhou velkomeziříčských dominant, kdy jako první zaujme náš pohled zámek, který byl vybudován na vysokém skalním ostrohu a tyčí se nad městem. Na druhý pohled se zaměříme na farní kostel sv. Mikuláše. Ten se nachází na náměstí, které bylo historickým jádrem města a centrem obchodního a společenského života obyvatel. Tato funkce mu zůstala dodnes. Přímo naproti kostelu byla postavena městská radnice a další významnou památkou náměstí je renesanční

[20] ŠTINDL, M., *Ve stínu*, s. 157, 158.
[21] ŠTINDL, M., *Ve stínu*, s. 147, 148.
[22] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 107.
[23] KRUŽÍK, M., *Velké Meziříčí v samostatné republice a za protektorátu (1918-1945)*. In: Velké Meziříčí v zrcadle dějin. Ed. Z. Fišer. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2008, s. 265-277.
[24] KRUŽÍK, M., *Velké Meziříčí*, s. 286.
[25] JIČÍNSKÝ, P., *Léta v paměti… (1945-2006)*. In: Velké Meziříčí v zrcadle dějin. Ed. Z. Fišer. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2008, s. 346.

budova luteránského gymnázia pocházející z 16. století. Toto století bylo významné i na další renesanční památky, což dokládá budova Obecník, kostel Nejsvětější Trojice, který je součástí hřbitova na Moráni nebo městské domy nesoucí stopy italského původu. Mezi další památky, kterými se město může pyšnit, patří špitální kostel sv. Kříže nebo novogotická synagoga, která byla postavena v roce 1867.[26]

2.1. Majitelé velkomeziříčského zámku

V předchozí části jsem uvedla některé majitele velkomeziříčského panství a tedy i zdejšího zámku. Tyto majitele jsem zmínila v souvislosti s historickými událostmi, které byly pro město velmi důležité. Z tohoto důvodu zde nejsou uvedeni všichni příslušníci velkomeziříčské šlechty, kteří vlastnili město od počátku, kdy jsou o něm první zmínky, až do dnešní doby. Přesto měla vrchnost vždy vliv na své panství a jeho obyvatele, ať pozitivní či negativní, a řada příslušníků šlechtických rodů, kteří v průběhu staletí vlastnili velkomeziříčské panství, se zasloužila o heraldickou výzdobu zámku a nejen jeho. Proto bude následovat výčet zdejších majitelů zámku s rozmezím let, kdy zde působili. Na tomto základě lze přehledně vidět, do které doby spadají jednotlivé erby velkomeziříčského zámku, a to podle majitele, který nechal erb zhotovit nebo ho zámek přivezl.

Do roku 1399 pánové z Lomnice a Meziříčí

1399 - 1416 Lacek z Kravař a na Helfenštejně

1416 - 1447 pánové z Kravař a Plumlova

1447 - 1528 pánové z Lomnice

1528 - 1552 pánové z Pernštejna

1552 - 1592 Heldtové z Kementu

1592 - 1649 Berkové z Dubé a Lipé

1649 - 1676 hrabata z Kounic

[26] PIŠÍN, L., *Velké Meziříčí*, s. 22-24.

1676 - 1735 hrabata z Ugarte

1735 - 1742 Leopold vévoda Šlesvicko-Holštýnský

1742 - 1764 Marie Eleonora Holštýnská, provdaná vévodkyně z Guastally a Sabionetty

1764 - 1812 Eleonora Öttingen - Spielberg, provdaná princezna Lichtenštejnová

1812 - 1819 Mořic princ Lichtenštejn

1819 - 1899 Leopoldina Lichtenštejnová, provdaná princezna Lobkovicová

1899 - 1908 Rudolf princ z Lobkovic

1908 - 1937 František Maria Alfred hrabě Harrach

1937 - 1948 Josefa Harrachová, provdaná Podstatská-Lichtenštejnová

1948 - 1995 státní majetek

1995 - 2000 Josefa Podstatská-Lichtenštejnová

2000 - dosud František Karel, Maria a Jan Podstatský-Lichtenštejn.[27]

2.1.1. Alianční erby Jana z Pernštejna a Anny z Postupic

Erby těchto rodů jsou umístěny na keramickém kachli, který je v současné době uložen v depozitáři Muzea Velké Meziříčí. Muzeum ho získalo v roce 1923. Původně byl součástí domu v Komenského ulici ve Velkém Meziříčí. Jedná se o obdélný, komorový, řádkový, římsový kachel, který je zachován zhruba ze tří čtvrtin a na několika místech mírně poškozen. Na vrchní části kachle jsou tři stínky cimbuří, přičemž poslední z nich je ulomená. Částečně prořezané stínky jsou nahoře zakončené pultovými stříškami a v polovině jsou zakončené stříškou valbovou. Zhruba z jedné třetiny se zachovala i komora kuželovitého tvaru, z níž lze rozpoznat, že vyhřívací otvor byl oválný a široký. Vnitřní strana kachle je okouřená a jsou na ní pozůstatky sazí.

[27] *Muzeum Velké Meziříčí* [online]. c2004, 21.2.2010 [cit. 2010-03-21]. <http://www.muzumvm.cz/indes.php> .

Podle celkového vzhledu lze zařadit kachel do počátku 16. století, přičemž slohovým pojetím spadá spíše do doby pozdní gotiky.[28]

Cimbuří je oddělené od reliéfu kachle splétaným provazem, pod nímž se na pravé straně nachází erb pánů z Pernštejna a na straně levé je vyobrazen erb Kostků z Postupic. Pod každým z erbů jsou téměř shodná, avšak nečitelná písmena, která jsou napsána gotickou minuskulí. Mezi erby je v centrální části obráceně umístěné srdce, které je probodnuto šípem. V době renesance bylo ve velké oblibě užívat srdce, to ukazuje i na zařazení kachle do počátku 16. století. Srdce navíc bylo symbolem lásky, což dokládá i heslo, které se k němu váže: „amor vincit omnia" neboli „láska přemáhá všechno." Erby pravděpodobně znázorňují alianci Jana z Pernštejna a jeho první manželky Anny z Postupic, což dokládá i hodnostní koruna, která je umístěna nad srdcem. Je zajímavé, že Jan z Pernštejna koupil velkomeziříčské panství v roce 1528, kdy byla jeho manželka Anna z Postupic již mrtvá, protože zemřela o dva roky dříve. Kachel tedy mohl být vyroben před rokem 1528 a do Velkého Meziříčí se dostal až s majitelem Janem z Pernštejna. Ale nabízí se i druhá varianta, že byl tento kachel vyroben po roce 1528 za účelem vzpomínky na milovanou manželku, což by poukazovalo na ono zmíněné srdce. Z hlediska heraldiky obrácené srdce značí smrt lásky, a jestliže je navíc probodnuto, tak symbolizuje nemoc nebo smrt.[29]

Blason erbu pánů z Pernštejna

Tento erb je tvořen stříbrným renesančním štítem, v němž se nachází černá zubří hlava s červeným jazykem a zlatou spletenou houžví umístěnou v nozdrách.[30]

Vývojové fáze erbu pánů z Pernštejna

Předchůdci tohoto moravského rodu byli páni z Medlova, jejichž jméno se objevuje v listinách z let 1208 - 1235.[31] Později se začali nazývat páni z Pernštejna.

[28] ČENĚK, P., *Kuriózní heraldický kachel z Velkého Meziříčí*. Muzejní a vlastivědná práce: časopis Společnosti přátel starožitností, 43/2005, s. 164.
[29] ČENĚK, P., *Kuriózní heraldický kachel*, s. 164.
[30] SEDLÁČEK, A., *Atlas erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty*. Ed. V. Růžek. Sv. 4. Praha: Academia, 2003, s. 219. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení.

Bylo to podle jejich sídla, kdy nově vystavěli hrad Pernštejn. Již od počátku užíval tento významný rod erb se zubří hlavou, jak dokládá i známá legenda. Jejich erbovní znamení zůstalo nezměněno až do roku 1631, kdy zemřel poslední mužský člen rodu Vratislav z Pernštejna v bitvě se Švédy a rod Pernštejnů tak vymírá po meči. Zubří hlava však zůstala zachována na erbu lobkovických knížat, kdy má své místo v prvním poli štítu. Rozdíl je pouze v tom, že v erbu pánů z Pernštejna se černá zubří hlava nacházela ve stříbrném poli a v erbu lobkovických knížat je umístěna v poli zlatém. Do lobkovického erbu se zubří hlava dostala na základě sňatku Polyxeny z Pernštejna a Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic.[32] Obecná figura v podobě zubří hlavy zůstala tedy po celou dobu existence pánů z Pernštejna nezměněna, jinak to ale bylo s jejich klenotem. Na pečeti Filipa z Medlova z roku 1292 jsou klenotem zubří rohy a uši. Na rozích jsou na delších stoncích připevněny srdcovité listy, které jsou spojeny půloblouky a opět zakončeny srdcovitými listy, které směřují k rohům.[33] Jiná varianta erbu pánů z Pernštejna ukazuje klenot v podobě sedmi supích per. Tento erb pochází z roku 1480 a je vyobrazen na reliéfu s pernštejnskou pověstí, který je umístěn na hradě Helfštýnu.[34] Nejznámější podoba klenotu, která nakonec převládla, byla v podobě rostoucího černého zubra s červeným jazykem a zlatou spletenou houžví v nozdrách, která byla totožná s obecnou figurou ve štítu.[35]

Blason erbu Kostků z Postupic

Jedná se o modrý renesanční štít, v němž jsou umístěné zlaté hrábě.[36]

[31] TEPLÝ, J., *Pernštejnové ve 13.-14. století*. Pardubice: Východočeské muzeum, 1996, s. 26.
[32] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník: encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české.* Sv. 2. Plzeň: Fraus, 2006, s. 99-100.
[33] SEDLÁČEK, A., *Atlas erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty*. Ed. V. Růžek. Sv. 5. Praha: Academia, 2003, s. 191.
[34] KOVÁŘ, L., *Bivojova heraldika* [online]. c2006, 27.2.2010 [cit. 2010-02-28]. <http://www.heraldikus.wz.cz/ramy.htm>.
[35] SEDLÁČEK, A., *Atlas*. Sv. 4., s. 219.
[36] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník: encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české.* Sv. 1. Plzeň: Fraus, 2006, s. 326. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení.

Vývojové fáze erbu Kostků z Postupic

Kostkové z Postupic byly českým, původně vladyckým a později panským rodem. Koncem 14. století sídlil rod Kostků na Postupicích.[37] Jejich erbovním znamením byly hrábě, které je spojovaly s ostatními Hrabišici. Tinktury erbu se dochovaly v různých podobách. V knize Conrada Schnitta se jedná o zlaté hrábě v černém poli, zatímco v Klaudiánově mapě Čech jsou tinktury vyznačeny opačně, tedy černé hrábě ve zlatém poli. Nakonec se ustálila podoba erbu, který jsem blasonovala v předchozí části, tedy modrý štít, v němž jsou zlaté hrábě. Takto provedený znak dnes užívá město Brandýs nad Orlicí s tím rozdílem, že hrábě jsou překřížené. Co se týkalo klenotu, tak byl vyobrazen v podobě rostoucí černé vlčí hlavy se zlatou zbrojí a zlatým jazykem. V 15. století se také objevoval klenot hlavní, jímž byly hrábě, společně s klenotem pomocným v podobě černého orlího křídla.[38]

2.1.2. Torzo reliéfu s erbem pánů z Pernštejna

Erb pánů z Pernštejna se nachází na torzu cihlové okenní výzdoby, které je v současné době uloženo v depozitáři Muzea Velké Meziříčí. Stejně jako předchozí aliance pánů z Pernštejna a Kostků z Postupic byl původně součástí domu v Komenského ulici ve Velkém Meziříčí. Proto pravděpodobně spadá i do stejného období, tedy do počátku 16. století. Jedná se o torzo, kdy původní okenní výzdoba byla v půli přelomena a do současnosti se zachovala pouze pravá půlka. Na této půlce je umístěn erb pánů z Pernštejna v podobě zubří hlavy, která je doplněna ozdobnými ornamenty. Rozměry tohoto torza jsou zhruba 60 x 29 centimetrů.

Erb pánů z Pernštejna jsem zde neblasonovala, protože by se jednalo o stejný blason tohoto rodu jako v předchozí části.

[37] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník.* Sv. 1., s. 326-327.
[38] *Hrady, zámky a tvrze Čech, Moravy a Slezska – Castles.cz* [online]. c2003, 6.2.2010 [cit. 2010-03-04]. <http://www.castles.cz/genealogy.php>.

2.1.3. Alianční erby Zikmunda Heldta z Kementu a Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí

Na jihozápadní straně zámku stojí vstupní věž, k níž byla v 16. století přistavěna brána, tvořená klenutým vjezdovým portálem v renesančním stylu. Nad tento bosovaný portál byla vložena žulová deska,[39] která znázorňuje alianční erby tehdejších majitelů. Vpravo můžeme vidět erb Heldtů z Kementu a vlevo erb pánů z Lomnice a Meziříčí. Mezi aliančními erby je umístěna žulová deska s vytesaným pětiřádkovým nápisem, který je psán renesanční kapitálou a jeho přepis vypadá následovně:

Leta panie 1578 tato Br

ana gest vdielana nakla

dem Vrozene Pani Pani Alen

y Berkowe Mezerzicke z

Lomnice a na Mezerziczi

Již ze samotného textu vyplývá, že tato brána byla dokončena v roce 1578 a vznikla na popud paní Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí. Její rod tedy znázorňuje erb pánů z Lomnice a Meziříčí a druhý erb patří jejímu manželovi, panu Zikmundovi Heldtovi z Kementu.

Blason erbu Heldtů z Kementu

Erb tohoto rodu tvoří modrý renesanční štít, ve kterém se nachází zlatá padací mříž s pěti kůly. Turnajová přilba s helmovní korunou je natočená doleva a má zlato-modrá přikryvadla a točenici. Klenotem je zlatý sedící lev s korunou natočený doleva, který drží v pravé přední tlapě stříbrný meč.[40]

[39] ELIÁŠ, J., NĚMEC, J. a kol., *Stavebně-historický průzkum předzámčí*. Sv. 2. Velké Meziříčí: Městský národní výbor, 1987, s. 3-4.
[40] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 1., s. 237. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení.

Vývojové fáze erbu Heldtů z Kementu

Tento uherský rod sídlil od 16. století na Moravě. Zikmund Heldt z Kementu získal v roce 1556 panský stav pro sebe i své syny Ladislava a Zikmunda. Zikmund měl pouze jednu dceru a Ladislav byl bez potomků.[41] V roce 1584 tedy Ladislav zemřel jako poslední mužský potomek Heldtů z Kementu.[42] V literatuře týkající se heraldiky je vždy uveden pouze výše blasonovaný erb. Tedy modrý štít se zlatou mříží, zlato-modrá přikryvadla a klenot v podobě zlatého lva, který drží v tlapě meč.[43]

Blason erbu pánů z Lomnice a Meziříčí

Jedná se o renesanční štít, kdy se ve stříbrném poli nachází černé orlí křídlo se zlatou pružinou. Tato pružina je napravo zakončena zlatým jetelovým trojlístkem. Turnajová přilba s helmovní korunou je natočená doprava a má stříbrně-černá přikryvadla a točenici. Klenotem je černé orlí křídlo se zlatou pružinou, vpravo zakončenou jetelovým trojlístkem, které dosedá přímo na korunu.[44]

Vývojové fáze erbu pánů z Lomnice a Meziříčí

Výše blasonovaný erb užívali páni z Lomnice a Meziříčí od konce 13. století. Zde byla pružina zakončena z jedné strany jetelovým trojlístkem, ale v některých případech můžeme vidět trojlístek na obou stranách pružiny. Černé orlí křídlo se stalo zároveň klenotem a někdy bylo doplněno lipovými lístky nebo paví kýtou. Do 15. století byl klenot připevněn k přilbě krátkou tyčkou a ve století následujícím dosedal přímo na přilbu, ať s korunou či bez koruny.[45] Naposledy uvedený příklad, kdy klenot dosedá přímo na přilbu bez koruny, je znázorněný na náhrobku Jindřicha

[41] BLAŽEK, C., KADICH, H. E., *J. Siebmacher grosses und allgemeines Wappenbuch. Der mährische Adel*. Nürberg: Bauer und Raspe, 1899, s. 44-45.
[42] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 1., s. 237.
[43] SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika*. Ed. V. Růžek. Sv. 2. Praha: Argo, 1997, s. 432. MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 1., s. 237. BLAŽEK, C., KADICH, H. E., *J. Siebmacher*, s. 44-45. KRÁL Z DOBRÉ VODY, V., *Heraldika: souhrn pravidel, předpisův a zvyklostí znakových se zvláštním zřetelem ku zemím koruny České*. Brno: Garn, 2003, s. 369.
[44] JANÁČEK, J., LOUDA, J., *České erby*. Praha: Albatros, 1974, s. 111. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení.
[45] BARVÍNEK, H., *Erby.wz.cz heraldika* [online]. c2005, 17.7.2010 [cit. 2008-04-25]. <http://erby.wz.cz/erby1.html>.

z Lomnice ve městě Jemnici[46] v kostele sv. Stanislava. Původní erb pánů z Lomnice a Meziříčí se stal znakem měst Křižanova u Velkého Meziříčí a Kuřimi u Brna. I Velké Meziříčí převzalo znak prvních majitelů panství,[47] ale v odlišných tinkturách. Tento znak bude popsán v části týkající se znaku města Velkého Meziříčí.

2.1.4. Alianční erby Zdeňka Berky z Dubé a Lipé a Zuzany Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí

Ve stylu pozdní gotiky byla ve východním průčelí vnitřního nádvoří postavena gotická loggie s pěti lomenými oblouky.[48] Na pravé straně této loggie se nachází luneta s pozůstatky heraldické výzdoby. Jedná se o alianční erby, které jsou namalovány na zdi a vyobrazeny v původních tinkturách. Lze rozeznat, že se jedná o erb Berků z Dubé a Lipé nacházející se vpravo, a erb Heldtů z Kementu, který můžeme vidět na levé straně. Z prvního erbu se dochoval celý znak ve štítu, přikryvadla i část klenotu. U erbu Heldtů z Kementu rozpoznáme pouze znak ve štítě, tedy zlatou padací mříž, která však není celá, a část přikryvadel. Nad oběma erby uprostřed je čtyřřádkový nápis psaný humanistickou minuskulou, avšak dochovala se jen jeho část. Z hlediska epigrafických zásad od Miroslava Flodra[49] vypadá jeho přepis následovně:

[----]Z

[----]a Hoc Dei

quod opera[...] es

In nobis.

Další nápisy byly vytvořeny ve spodní části, pod každým z erbů. Bohužel ani jeden z nich nelze přečíst. Pod každým z těchto nečitelných nápisů byla arabsky napsána dvě čísla. Pod erbem Berků z Dubé a Lipé je číslo jedna a pět a pod erbem Heldtů z Kementu je číslo devět a z druhého se zachovala pouze část, která však

[46] JANÁČEK, J., LOUDA, J., *České erby*, s. 111.
[47] JANÁČEK, J., LOUDA, J., *České erby*, s. 111.
[48] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 74.
[49] FLODR, M., *Zásady*, s. 170-174. Nápis je přepsaný dle epigrafických pravidel od M. Flodra.

neumožňuje přesné určení tohoto čísla. Pravděpodobně se jedná o rok, který souvisí s událostí, za jejímž účelem tato památka vznikla. Byl to sňatek Zuzany, dcery Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí, a Zdeňka Berky z Dubé, který se uskutečnil v roce 1591. Pozůstatky této heraldické výzdoby byly objeveny až v říjnu roce 1966 a to pod několikavrstevnou omítkou.[50]

U této památky jsem neuvedla blason erbu Heldtů z Kementu, protože jsem tento erb blasonovala výše.

Blason erbu Berků z Dubé a Lipé

Erb Berků z Dubé a Lipé tvoří renesanční zlatý štít, ve kterém se nachází dvě černé zkřížené ostrve se šesti suky. Turnajová přilba s helmovní korunou směřuje doprava a má zlato-černá přikryvadla. Pomocným klenotem je zlaté složené orlí křídlo, na němž se nachází hlavní klenot, tedy dvě černé zkřížené ostrve se šesti suky.

Vývojové fáze erbu Berků z Dubé a Lipé

Berkové z Dubé a Lipé se řadí k rodové větvi Ronovců. Slovo ronn pochází z němčiny a v překladu znamená ostrev.[51] Erbem Ronovců se tedy staly dvě černé zkřížené ostrve ve zlatém poli. I Berkové z Dubé a Lipé vlastnili tento erb, který se od ostatních příslušníků rodu lišil pouze klenotem, a tím byly právě dvě černé zkřížené ostrve se šesti suky. V některých případech se objevil i pomocný klenot v podobě panny, která ostrve držela v rukou. Konečnou podobu získal klenot koncem 14. století, kdy zkřížené ostrve byly položeny na zlatém složeném orlím křídle.[52]

[50] KOTÍK, J., *Velké Meziříčí*, s. 24.
[51] JANÁČEK, J., LOUDA, J., *České erby*, s. 25.
[52] *Hrady, zámky a tvrze Čech, Moravy a Slezska – Castles.cz* [online]. c2003, 6.2.2010 [cit. 2008-05-02]. <http://www.castles.cz/genealogy.php>.

2.1.5. Alianční erby Arnošta Františka Dominika z Ugarte a Marie Rebeky z Bubna Litic

Severní bok vstupní věže zdobí kamenná deska,[53] na níž je na pravé straně erb hrabat z Ugarte a na straně levé erb Bubnů z Litic. Jedná se o alianční erby tehdejších majitelů zámku, Arnošta Františka Dominika hraběte z Ugarte a jeho třetí manželky Marie Rebeky, rozené z Bubna a Litic.[54] V tomto případě jsou dva štíty postaveny vedle sebe a nahoře se přiklánějí. Oba erby drží štítonoš v podobě anděla a nacházejí se pod společnou hodnostní korunou manžela. Pod znaky je umístěna kamenná deska s vytesaným pětiřádkovým nápisem, který je psán humanistickou majuskulou a zní následovně:

Ernestus Franciscus	Maria Rebecca Co
Dominicus S:R:I:	Comitissa de Ugarte
mes de et in Ugarte	Nata Comitissa de
S:C:M: Cammerarius	Bubna et Lititz
anno	1701

Nápis je rozdělen na dvě části svislou čarou, přičemž se každá část vztahuje k jednomu erbu. Jsou zde uvedena jména manželů a rok dokončení 1701. Ve druhé třetině vpravo prochází erbem pánů z Ugarte mírná prasklina, která pokračuje korunou i hlavou anděla, ale nikterak nenarušuje vzhled památky.

Blason erbu hrabat z Ugarte

Erb tohoto rodu představuje barokní oválný štít, který je třikrát polcený a dvakrát dělený, čímž vzniká dvanáct polí. V prvním červeném poli jsou dva zlaté zkřížené klíče a v každém úhlu těchto klíčů je zlaté srdce. Ve druhém zlatém poli se nachází 5 (2, 1, 2) lipových lístků. Třetí stříbrné pole má červený střední štítek, v němž je zlaté písmeno R a kolem štítku jsou 3 (2, 1) zelené jetelové lístky. Čtvrté pole

[53] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 76.
[54] KOTÍK, J., *Velké Meziříčí*, s. 47.

je stříbrné se zelenou patou štítu, kdy ve stříbrném poli jsou vedle sebe zobrazené tři černé orlice a v patě štítu se nachází stříbrná čtyřlistá růže. V pátém stříbrném poli je zelená půda, na níž stojí strom přirozené barvy, z jehož koruny roste hnědý kozel natočený směrem doprava a z každé strany kmene vyskakuje černý pes. Šesté pole je zlato-černě dělené pilovitým řezem, kdy ve spodním černém poli jsou vedle sebe postavené tři stříbrné džbány. Sedmé pole je čtvrcené, kdy v prvním a čtvrtém červeném poli jsou 3 (2, 1) stříbrné kuličky a ve druhém a třetím stříbrném poli je červený rovnoramenný kříž. Osmé pole se shoduje se šestým polem, tedy je zlato-černě dělené pilovitým řezem a ve spodním poli jsou vedle sebe postavené tři stříbrné džbány. Deváté pole je stříbrno-zlatě dělené a v něm se nachází dělený lev střídavých tinktur natočený směrem doleva a držící v ruce prapor. Desáté pole je zlato-stříbrně dělené a je v něm dělený gryf střídavých tinktur natočený směrem doprava, který drží v ruce meč. V jedenáctém stříbrném poli je červený rovnoramenný kříž pokrytý pěti zlatými mincemi, kdy jedna mince je uprostřed kříže a zbylé čtyři v jeho ramenech. V posledním modrém poli je zlatý svatoondřejský kříž a v každém úhlu kříže je jedna zlatá mince.[55]

Vývojové fáze erbu hrabat z Ugarte

Rod Ugarte pocházel ze Španělska. Zakladatelem rakouské větve byl plukovník císařské armády Petr z Ugarte, který byl roku 1654 povýšen do stavu svobodných pánů. Roku 1662 získal moravský inkolát a v roce 1676 byl povýšen do stavu hraběcího.[56] Tím začali příslušníci rodu klást na štít svého erbu hraběcí korunu. Tento erb měl červený štít, ve kterém byly dva zlaté zkřížené klíče a v každém jejich úhlu bylo zlaté srdce. Součástí erbu byly dvě přilby s helmovními korunami a s červeno-zlatými přikryvadly. Klenotem první přilby byl zlato-stříbrně dělený lev rostoucí z koruny, který držel v tlapě prapor. Na druhé přilbě byl klenotem stříbrno-zlatě dělený gryf rostoucí z koruny. Následně užíval rod z Ugarte výše blasonovaný erb, aniž by bylo doloženo, že jim byl udělen nějaký řád či titul.[57]

[55] BLAŽEK, C., KADICH, H. E., *J. Siebmacher*, s. 164. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení.
[56] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 2., s. 288-289.
[57] BLAŽEK, C., KADICH, H. E., *J. Siebmacher*, s. 164.

Blason erbu Bubnů z Litic

Jedná se o barokní oválný štít, který je zlato-modře polcený. V pravém zlatém poli se nachází červený šikmo natočený buben a v levém modrém poli je zlatý lev hledící doprava, který vyrůstá ze zlaté koruny.[58]

Oba alianční erby kryje hraběcí koruna manžela. Mezi štítem a korunou se nachází štítonoš v podobě anděla, který oba erby drží.

Vývojové fáze erbu Bubnů z Litic

Zpočátku se erb tohoto rodu různě měnil. Nejdříve to byla koule, která někdy vypadala jako hořící kotouč, a ta se později změnila na dutou nádobu. Až v 16. století se znamení ustálilo na buben ve tvaru kotle, což můžeme vidět na náhrobku Heřmana z Bubna v Horním Jelení.[59] Stejný kotel se stal i klenotem erbu, navíc rozšířený o klenot pomocný v podobě tří pštrosích per. Heřmanův bratr Mikuláš založil rodovou větev Bubnů z Litic, která byla v roce 1629 povýšena do panského stavu a v roce 1644 dostala titul hrabat.[60] Tato povýšení se odrazila i ve změně jejich erbu. Štít byl zlato-modře polcený, kdy se ve zlatém poli nacházel červený buben a v poli modrém zlatý lev vyrůstající ze zlaté koruny. Původní klenot, tedy buben se třemi pštrosími pery v barvě modré, stříbrné a zlaté, zůstal a znak se obohatil o druhý klenot, a to o lva vyrůstajícího ze zlaté koruny.[61]

2.1.6. Alianční erby Leopolda Šlesvicko-Holštýnského a Marie Alžběty z Lichtenštejna

Na konci vstupního vestibulu je schodiště, které se dělí na dvě ramena, jestliže se vydáme po pravém schodišti, dostaneme se na galerii, kde uvidíme několik erbů.

[58] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 1., s. 131. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení.
[59] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 1., s. 131.
[60] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 1., s. 131.
[61] BARVÍNEK, H., *Erby.wz.cz heraldika* [online]. c2005, 17.7.2010 [cit. 2008-04-25]. <http://erby.wz.cz/erby1.html>.

Přímo nade dveřmi, které vedou do další místnosti, je na zdi pověšen erb vévodů Šlesvicko-Holštýnských a erb knížat z Lichtenštejna. Jedná se o alianční erby, kdy štíty jsou postaveny vedle sebe a uprostřed se dotýkají, navíc jsou ozdobeny zlatou kartuší. Oba erby jsou v barevném provedení. Tato památka je vyrobena z plechu a na meziříčský zámek byla přivezena jeho majitelem Leopoldem vévodou Šlesvicko-Holštýnským. Vpravo tedy můžeme vidět erb tohoto vévody a na levé straně se nachází erb jeho manželky Marie Alžběty kněžny z Lichtenštejna.

Blason erbu vévodů z Šlesvicko-Holštýnských

Jedná se o barokní oválný štít, který je čtvrcený, ve spodní části dělený špicí a má střední štítek. Střední francouzský štítek je také čtvrcený, kdy v prvním a čtvrtém červeném poli jsou dvě zlatá břevna a ve druhém a třetím modrém poli je zlatý rovnoramenný kříž. Hlavní štít má v prvním červeném poli zlatého korunovaného lva natočeného směrem doprava, který drží v pravé přední tlapě stříbrnou sekeru se zlatým topůrkem. Ve druhém zlatém poli jsou pod sebou vyobrazeni dva modří leopardi kráčející doprava a třetí pole je červené se stříbrným kopřivovým listem. Ve čtvrtém červeném poli, ve špici štítu, je směrem doprava vyobrazen stříbrný kůň ve skoku, na němž sedí jezdec černé barvy. V posledním červeném poli je stříbrná labuť se zlatou korunkou na krku natočená směrem doprava.

Vývojové fáze erbu vévodů Šlesvicko-Holštýnských

Rodovým erbem hrabat z Holstein-Schauenburgu byl modrý lev ve stříbrném poli, kterého užívali ještě kolem roku 1400, ale o něco později byl zcela zapomenut. Ze zápisu Hermanna von Lerbeck však vyplývá, že erbem pánů z Holstein byl již mnohem dříve stříbrný list, který nazývá „*netelenblat*.“[62] Erich I. Schleswig, druhý syn dánského krále Abela, měl ve znaku pod sebou se nacházející dva leopardy. To potvrzuje i jeho pečeť, kde jsou stejní leopardi vyobrazeni na jedné straně a na druhé je cválající rytíř držící v pravé ruce prapor. Do konce 17. století pak užívali všichni

[62] SEYLER, G. A., *J. Siebmacher grosses und allgemeines Wappenbuch. Wappen der deutschen Souveraine und Lande*. Sv. 2. Nürberg: Bauer und Raspe, 1909, s. 49.

mladší synové dánského krále titul vévoda z Schleswig-Holstein. V 16. století získal mladší syn krále Kristiana II. Franciscus titul dědic norský, vévoda z Schleswig-Hostein, Stormarn a Dithmarschen, hrabě Oldenburg a Delmenhorst. Tak se postupně vyvíjel společný erb vévodů Schleswig-Holstein, který jsem blasonovala výše. Jednotlivá pole byla uspřádaná následovně. Ve středním štítku patřila dvě červená břevna ve zlatém poli Oldenburgu a zlaté kříže představovaly Delmenhorst. U hlavního štítu byl zlatý lev Norska, dva modří leopardi znázorňovali Schleswig, kopřivový list znamenal Holstein, cválající jezdec byl pro Dithmarschen a poslední pole se stříbrnou labutí bylo za Stormarn. Takto uspořádaný erb měl tři turnajové přilby s helmovními korunami. U přilby nacházející se vpravo byly klenotem tři zlaté žerdi zakončené pavími kýtami, což byl klenot rodu Schleswig. Prostřední přilbě náležel klenot Norska, tady zlatý lev stejný jako v prvním poli hlavního štítu. U poslední přilby bylo na zlatých turnajových kopích připevněno sedm korouhví, na nichž byl vyobrazen kopřivový list. Tyto korouhve byly klenotem rodu Holstein.[63]

Blason erbu knížat z Lichtenštejna

Barokní oválný štít je čtvrcený, ve spodní části dělený špicí a má střední štítek. Střední francouzský štítek je zlato-červeně dělený. U hlavního štítu je první pole sedmkrát zlato-černě dělené se zeleným routovým věncem. Ve druhém červeném poli se nachází stříbrný hřeben a třetí pole je červeno-stříbrně polcené. Ve čtvrtém modrém poli, které je dělené špicí, je zlatá trubka. V posledním zlatém poli je umístněna černá harpyje se zlatou korunkou.

Oba štíty jsou zčásti obtočeny řádem Zlatého rouna.

Vývojové fáze erbu knížat z Lichtenštejna

Zlato-červeně dělený štít byl původní erb Lichtenštejnů, který užívali až do bělohorské doby. V roce 1613 získal Karel z Lichtenštejna titul opavského

[63] SEYLER, G. A. *J., Siebmacher*. Sv. 2., s. 49-54. V části týkající se vývojových fází erbu vévodů Šlesvicko-Holštýnských jsem ponechala původní názvy. Nejsou počeštělé, aby byla zachována jejich podoba převzatá od J. Siebmachera.

knížete, čímž se změnil i erb, který byl nyní čtvrcený. První pole bylo sedmkrát zlato-černě dělené se zeleným routovým věncem za Künring, druhé pole bylo zlato-červeně dělené, tedy rodový erb Lichtenštejnů, třetí pole bylo červeno-stříbrně polcené, tedy erb opavský, a ve čtvrtém zlatém poli se nacházela černá orlice za Slezsko.[64] O 10 let později, v roce 1623, dochází k nové změně erbu, kdy se Karel z Lichtenštejna oženil s Annou Šemberovou z Boskovic, dcerou pána z Boskovic.[65] Tímto sňatkem se do druhého pole erbu dostal stříbrný boskovický hřeben v červeném poli, který nahradil rodový znak a ten se dostal do středního štítku. Poslední změnou bylo modré pole dělené špicí, kde se nacházela zlatá krnovská trubka. Ostatní pole zůstala uspořádána stejně. Erb byl naposledy změněn v roce 1712, kdy zmizel boskovický hřeben a do erbu byla přidaná černá harpyje ve zlatém poli za Východní Frísko. Jednotlivá pole byla upořádaná následujícím způsobem. V prvním poli byla slezská orlice, druhé pole představovalo Künring, třetí pole znamenalo Opavsko, ve čtvrtém poli se nacházela krnovská trubka a poslední pole s černou harpyjí bylo za Východní Frísko. Střední štítek představoval původní erb Lichtenštejnů.[66] Takto uspořádaný erb je dodnes státním znakem Lichtenštejnského knížectví v Alpách.

2.1.7. Krumplované erby

Leopold vévoda Šlesvicko-Holštýnský přivezl na zdejší zámek další čtyři erby, které jsou také umístěny v prostorách galerie. Dva visí nad schodištěm a zbylé dva přímo na protější zdi. Jedná se o renesanční erby, které pocházejí zhruba z 16. století. Byly určeny k dekorativním účelům, což nám potvrdí i jejich vzhled. Erby jsou podloženy papírem a zaskleny. Dále jsou krumplované, tedy vyšívané zlatou a stříbrnou nití, a ozdobené zlatou kartuší. Tímto krumplováním došlo k tomu, že některé původní tinktury byly nahrazeny zlatou nebo stříbrnou, a tím byla porušena pravidla heraldiky, kdy z důvodu ozdobnosti byl dán kov na kov. V některých případech došlo také ke změnám stran, kam směřují či se dívají jednotlivé obecné figury. Pro srovnání jsou v poznámce uvedeny i blasony erbů v jejich původních tinkturách a vyobrazeních. Je

[64] JANÁČEK, J., LOUDA, J., *České erby*, 1974, s. 105.
[65] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 1., s. 374.
[66] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 1., s. 374.

zde názorně vidět, k jak velkému odlišení došlo. Je zajímavé, že jedinou výjimku tvoří erb pánů z Meklenburgu, který přesně odpovídá původnímu erbu tohoto rodu.[67] U krumplovaných erbů jsem vynechala vývojové fáze, protože se jedná o složitě se vyvíjející erby, které postihují řadu titulů a nároků cizí šlechty a také nesouvisí s historií zámku.

Blason erbu hrabat z Barby

Tento erb má čtvrcený renesanční štít, kdy v prvním a čtvrtém červeném poli je stříbrná pětilistá růže se zlatým semeníkem a v druhém a třetím stříbrném poli se nachází zlatá orlice hledící vpravo. Na horním okraji štítu jsou dvě zlaté turnajové přilby se zlato-stříbrnými přikryvadly. Přilba nacházející se vpravo má hlavní klenot v podobě stříbrného sedícího psa s červeným obojkem, který je natočený na levou stranu. Tento pes sedí na červeném čtyřrohém polštáři se zlatými střapci, což je pomocný klenot. Klenotem druhé přilby je stříbrná cípatá čepice se zlatým střapcem a zlatým lemováním. Čepice se nachází mezi dvěma červenými turnajovými kopími a obě kopí mají zlatý hrot.[68]

Blason erbu knížat z Anhaltu

Tento erb má renesanční štít, který je dvakrát polcený a dvakrát dělený a má střední renesanční štítek. Střední štítek je polcený, kdy se v pravém stříbrném poli nachází zlatá polcená orlice hledící vpravo a levé pole je pětkrát černo-stříbrně dělené se zlatým routovým věncem. U hlavního štítu je v prvním stříbrném poli šikmo natočená zlatá zeď se stínkami na cimbuří, která má na levé straně červenou branku a po této zdi jde směrem doleva černý medvěd se zlatým obojkem. Druhé pole je pětkrát

[67] SEYLER, G. A., *J. Siebmacher*. Sv. 3., s. 103-104.
[68] MÜLVERSTEDT, G. A., *J. Siebmacher grosses und allgemeines Wappenbuch. Wappenbuch des abgestorbenen Adels der Preuss. Provinz Sachsen*. Nürberg: Bauer und Raspe, 1899, s. 8.
Erb tohoto rodu představuje renesanční štít, který je čtvrcený. V prvním a čtvrtém červeném poli je stříbrná pětilistá růže se zlatým semeníkem. Ve druhém a třetím stříbrném poli je červená orlice hledící směrem doprava. Na horním okraji štítu jsou dvě zlaté turnajové přilby s červeno-stříbrnými přikryvadly. Hlavním klenotem přilby vpravo je stříbrný sedící pes, který je natočený směrem doleva a sedí na červeném čtyřrohém polštáři, což je pomocný klenot. Klenotem druhé přilby je stříbrná cípatá čepice s červeným střapcem a červeným lemováním, která se nachází mezi dvěma červenými turnajovými kopími, která mají stříbrný hrot.

černo-zlatě dělené a třetí pole je černo-stříbrně šachované. Čtvrté pole je čtvrcené, kdy první a čtvrté pole je zlaté a druhé a třetí pole je červené. Páté pole je kryté středním štítkem. Šesté pole je pětkrát stříbrno-zlatě šikmo dělené. V sedmém modrém poli se nachází stříbrná orlice hledící vpravo a osmé pole je červené. V posledním stříbrném poli je kosmo natočená zlatá zeď s cimbuřím, která má na levé straně červenou branku. Po této zdi jde směrem doprava černý medvěd se zlatým obojkem. Na horním okraji štítu jsou tři zlaté turnajové přilby s helmovními korunami, přičemž prostřední hledí k pozorovateli a okrajové jsou k ní natočeny. Všechny přilby mají zlato-stříbrná přikryvadla. Klenotem přilby vpravo je rostoucí černý medvěd natočený směrem doleva, který má zlatý obojek a zlatou korunu. Klenotem prostřední přilby jsou proti sobě postavené dvě zkřížené rámě oděné do rukávu a držící paví kýty přirozené barvy. Oba rukávy jsou čtvrcené, kdy jejich první a čtvrtá část je černá a druhá a třetí část je zlatá. Klenotem poslední přilby je 12 (6, 6) odvrácených praporů připevněných na horních koncích žerdí. Tyto prapory jsou stříbrno-černě šachované.[69]

Blason erbu vévodů z Meklenburgu

Jedná se o renesanční štít, který je čtvrcený a má střední renesanční štítek. Střední štítek je červeno-zlatě dělený. U hlavního štítu je v prvním zlatém poli černá volská hlava se stříbrnou houžví, se zlatou korunou a stříbrnými rohy. Ve druhém modrém poli je zlatý gryf natočený doprava. Ve třetím červeném poli se nachází rámě

[69] SEYLER, G. A., *J. Siebmacher*. Sv. 3., s. 21.
Původní erb rodu Anhalt má barokní štít, který je dvakrát polcený a dvakrát dělený a má střední barokní štítek. Střední štítek je polcený, kdy v pravém stříbrném poli je červená polcená orlice hledící vpravo a levé pole je devětkrát černo-zlatě dělené a v něm se nachází zelený rotouvý věnec. U hlavního štítu je v prvním stříbrném poli šikmo natočená červená zeď se čtyřmi stínkami na cimbuří, která má nalevo zlatou branku. Po zdi jde směrem doleva černý medvěd s červeným jazykem a má zlatý obojek a zlatou korunu. Druhé pole je devětkrát černo-zlatě dělené a třetí pole je černo-stříbrně šachované. Čtvrté pole je čtvrcené, kdy první a čtvrté pole je zlaté a druhé a třetí pole je červené. Páté pole kryje střední štítek a v šestém modrém poli jsou dvě šikmo položená zlatá břevna. Sedmé pole je modré se stříbrnou orlicí hledící vlevo a osmé pole je červené. V devátém stříbrném poli je kosmo natočená červená zeď se třemi stínkami na cimbuří, která má na pravé straně zlatou branku. Po zdi jde směrem doprava černý medvěd s červeným jazykem a zlatým obojkem. Na horním okraji štítu jsou tři zlaté turnajové přilby s helmovními korunami. Přilba umístěná vpravo má červeno-stříbrná přikryvadla a klenotem je rostoucí černý medvěd natočený směrem doleva, který má červený jazyk a zlatý obojek a zlatou korunu. Prostřední přilba má černo-zlatá přikryvadla a klenotem jsou proti sobě postavené dvě zkřížené rámě, které drží paví kýty přirozené barvy. Rámě jsou oděné do rukávů s manžetami. Manžety jsou černo-zlatě polcené a oba rukávy jsou čtvrcené, kdy první a čtvrtá část je zlatá a druhá a třetí část je černá. Poslední přilba má černo-stříbrná přikryvadla a klenotem je 12 (6,6) stříbrno-černě šachovaných odvrácených praporů, které jsou připevněné na horních koncích žerdí.

přirozené barvy, které je obtočené stříbrnou páskou a drží zlatý prsten. V posledním zlatém poli je černá volská hlava natočená směrem doprava, která má zlatou korunu a stříbrné rohy. Na horním okraji štítu jsou tři zlaté turnajové přilby s helmovními korunami. Prostřední přilba hledí přímo k pozorovateli a levá a pravá jsou k ní natočeny. Přilba umístěná vpravo má červeno-zlatá přikryvadla a klenotem jsou červeno-zlatě dělené volské rohy. Prostřední přilba má černo-zlatá přikryvadla a pomocným klenotem jsou střídající se desky v pořadí modrá, zlatá, červená, stříbrná, černá a modrá. Z těchto desek vyrůstá černá volská hlava, což je hlavní klenot. Tato hlava je natočená směrem doprava a má zlatou korunu a stříbrné rohy. Nad volskou hlavou je druhý pomocný klenot v podobě paví kýty přirozené barvy. Poslední přilba má modro-zlatá přikryvadla a klenotem jsou složená orlí křídla, kdy přední křídlo je zlaté a zadní křídlo modré.

Blason erbu vévodů z Pommern

Renesanční štít tohoto erbu je dvakrát polcený a čtyřikrát dělený, čím vzniká patnáct polí. V prvním zlatém poli je černý lev kráčející směrem doleva a celé pole je orámované zlato-stříbrným lemem. Ve druhém stříbrném poli se nachází zlatá orlice hledící doprava a ve třetím zlatém poli je zlatý gryf kráčející doprava. Čtvrté pole je stříbrné se zlatým gryfem, který kráčí na levou stranu. Páté pole je dělené, kdy v horním zlatém poli je rostoucí černý gryf natočený směrem doprava a ve spodním stříbrném poli je pět černých kvádrů složených do oboustranného schodiště. Šesté pole se shoduje se čtvrtým polem, s tím rozdílem, že zlatý kráčející gryf ve stříbrném poli směřuje na pravou stranu. V sedmém zlatém poli je černý gryf, který kráčí směrem doleva. Osmé pole je čtvrcené, kdy první a čtvrté pole je zlaté a druhé a třetí pole je stříbrné. Deváté pole je opět stejné jako pole sedmé, ale černý gryf v tomto případě kráčí na pravou stranu. V desátém červeném poli se nachází stříbrný drak kráčející doleva a jedenácté pole je červené. Dvanácté pole je dělené, kdy v horním červeném poli je rostoucí stříbrný gryf natočený doprava a spodní pole je černo-zlatě šachované. Ve třináctém zlatém poli se nachází černá orlice, která hledí na levou stranu. Čtrnácté pole je zlaté se zlatým svatoonřejským křížem, který má v každém úhlu černou růži. Poslední pole je modré se stříbrnou orlicí hledící směrem doprava. Na horním okraji

štítu jsou tři zlaté turnajové přilby se zlato-stříbrnými přikryvadly. Přilba umístěná vpravo má místo koruny zlatý klobouk se stříbrným lemem. Pomocným klenotem jsou zde volské rohy, kdy roh umístěný vpravo je pětkrát černo-zlatě dělený a druhý roh je sedmkrát černo-zlatě dělený. Mezi těmito rohy se nachází hlavní klenot, černý rostoucí lev se zlatou korunou a červeným jazykem, který je natočený doleva. Prostřední přilba má helmovní korunu a klenotem jsou černá otevřená orlí křídla se zlatou pružinou nahoře zakončenou jetelovým trojlístkem. Kolem pružiny jsou orlí křídla posypaná zlatými lipovými lístky. Poslední přilba má také helmovní korunu a klenotem je paví ocas přirozené barvy.[70]

2.1.8. Erb knížat z Lichtenštejna

Erb tohoto rodu je opřený o levou zeď ve vstupním vestibulu. Jedná se o kamennou desku o rozměrech 107 x 97 cm, přičemž oválný štít měří 57 x 55 cm. Koruna má rozměry 39 x 18 cm a křížek měří 10 x 10 cm.

[70] SEYLER, G. A., *J. Siebmacher*. Sv. 3., s. 109.
Štít je dvakrát polcený a čtyřikrát dělený. V prvním zlatém poli je černý kráčející lev se zlatou korunou a kolem pole je červeno-stříbrný rám. Ve druhém stříbrném poli je červená orlice hledící doprava, která má na křídlech zlaté pružiny zakončené jetelovým trojlístkem. Ve třetím modrém poli je červený gryf se zlatou korunou natočený směrem doprava. Ve čtvrtém stříbrném poli se nachází gryf natočený směrem doleva. Tento gryf je zeleno-červeně kosmo dělený. Páté pole je dělené, kdy v horním zlatém poli je rostoucí černý gryf natočený doprava a ve spodním černém poli je sedm zlatých kvádrů postavených do oboustranného schodiště. V šestém stříbrném poli je šikmo zeleno-červeně dělený gryf natočený doprava. Sedmé pole je zlaté a v něm se nachází černý gryf natočený na levou stranu. Osmé pole je čtvrcené, kdy první a čtvrté pole je stříbrné a druhé a třetí pole je zlaté. Deváté pole se shoduje se sedmým polem, s tím rozdílem, že gryf je natočený směrem doprava. V desátém červeném poli je stříbrný drak natočený směrem doleva a jedenácté pole je červené. Dvanácté pole je dělené, kdy v horním červeném poli je stříbrný gryf natočený doprava a spodní pole je zlato-černě šachované. Třinácté pole je zlaté s černou orlicí, která hledí doleva. Ve čtrnáctém zlatém poli je červený svatoondřejský kříž, který má v každém úhlu červenou růži. V posledním modrém poli je stříbrná orlice hledící doprava. Na horním okraji štítu jsou tři zlaté turnajové přilby. Přilba umístěná vpravo má červeno-stříbrná přikrývadla. Helmu zde nahrazuje červený klobouk, který má lemování z hermelínu. Hlavním klenotem je černý sedící lev se zlatou korunou a červeným jazykem, který je natočený směrem doleva. Nachází se mezi pomocným klenotem v podobě pětkrát stříbrno-červeně dělených volských rohů. Prostřední přilba má helmovní korunu a má černo-zlatá přikryvadla. Klenotem jsou dvě černá otevřená orlí křídla se zlatými pružinami, které jsou v horní části zakončené jetelovým trojlístkem. Křídla jsou posypaná zlatými lipovými lístky. Poslední přilba je korunovaná s červeno-modrými přikrývadly a klenotem je paví kýty přirozené barvy.
U krumplovaného erbu rodu Pommern jsou obecné figury (lev a gryf) vyobrazeny jako kráčející. To znamená, že jsou na třech nohách s přední nohou zdviženou. Zatímco u původního erbu je jejich poloha ve skoku.

Blason erbu knížat z Lichtenštejna

Barokní oválný štít je čtvrcený, ve spodní části dělený špicí a má střední francouzský štítek. Střední štítek je zlato-červeně dělený. U hlavního štítu se v prvním zlatém poli nachází černá orlice hledící doprava se stříbrnou pružinou, druhé pole je sedmkrát zlato-černě dělené se zeleným routovým věncem, třetí pole je červeno-stříbrně polcené, ve čtvrtém zlatém poli je černá harpyje s korunkou. V modrém poli, které je dělené špicí, se nachází zlatá trubka. Štít je zcela obtočen řádovým řetězem s křížem. Štít také kryje knížecí koruna, ze které vychází purpurový znakový plášť a celý štít obklopuje. Tento plášť je podšitý hermelínem, zlatě lemován a převázán zlatými nitěmi se zlatými střapci, odkud visí volně zřasený dolů.[71]

Erb knížat z Lichtenštejna jsem již blasonovala. V tomto případě ho však blasonuji ještě jednou, protože oba erby jsou rozdílné. Jednak jsou jinak uspořádána pole ve štítu a navíc je tento lichtenštejnský erb doplněn o honosné kusy.

2.1.9. Alianční erby Ludvíka z Lobkovic a Leopoldiny z Lichtenštejna

Poslední dva erby, které se nacházejí na galerii, jsou vyobrazeny na dřevěné malované truhlici, která stojí vpravo od schodiště. Jsou umístěny ve spodní části uprostřed na přední straně této truhlice. Jedná se o alianční erby, kdy štíty jsou k sobě v horní části přikloněné a nacházejí se pod hodnostní korunou manžela. Vpravo je namalován erb knížat lobkovických a na levé straně erb knížat z Lichtenštejna, oba jsou vytvořeny v tinkturách těchto rodů. Štíty erbů jsou poměrně malé, kdy měří 10 x 11 centimetrů. Truhlice vznikla zhruba v 1. polovině 19. století k příležitosti sňatku Leopoldiny Lichtenštejnové a Ludvíka z Lobkovic.

Erb knížat z Lichtenštejna na tomto místě neblasonuji, protože by se jednalo o stejný blason jako u předchozího erbu tohoto rodu. Jedinou výjimku tvoří štít, který je v tomto případě španělský, stejně jako střední štítek.

[71] MYSLIVEČEK, M. *Velký erbovník*. Sv. 1., s. 374. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení.

Blason erbu knížat z Lobkovic

Jedná se o španělský štít, který je jednou polcený a dvakrát dělený a má střední španělský štítek. Střední štítek je čtvrcený, kdy první a čtvrté pole je stříbrné s červenou hlavou a ve druhém a třetím stříbrném poli je kosmo položená černá orlice. U hlavního štítu je v prvním zlatém poli černá zubří hlava s houžví, ve druhém červeném poli je rostoucí zlatý anděl, ve třetím modrém poli se nad stříbrným trojvrším nachází 3 (2, 1) zlaté šesticípé hvězdy, čtvrté pole je modré se zlatým korunovaným lvem, který je natočený směrem doprava, v pátém zlatém poli jsou tři černé kůly a v posledním zlatém poli je černá orlice se stříbrnou pružinou.

Oba erby se nacházejí pod společnou knížecí korunou purpurové barvy, která je dole podšitá hermelínem.

Vývojové fáze erbu knížat z Lobkovic

Rodovým erbem Lobkoviců byl stříbrný štít s červenou patou a klenotem byl červený obrácený klobouk se stříbrným pérem.[72] Tento erb od roku 1459 čtvrtili Lobkovicové s černou kosmo položenou orlicí ve stříbrném poli, což byl erb pánů ze Žerotína.[73] V roce 1624 získal tento rod titul říšských knížat, díky němuž mohli na svůj erb klást knížecí korunu. V roce 1647 jim byl udělen další titul, a to knížat zaháňských, a v roce 1651 změnili svůj erb na velmi složitý, v němž jsou vyobrazeny všechny nároky a tituly tohoto rodu.[74] Jedná se o výše blasonovaný erb. Střední štítek představoval původní znak Lobkoviců čtvrcený s erbem pánů ze Žerotína. U hlavního štítu byla v prvním poli pernštejnská zubří hlava se zlatou houžví v nozdrách, ve druhém poli se nacházel zaháňský anděl, třetí pole ukazovalo hrabství Sternstein, ve čtvrtém poli byl zlatý lev, který znamenal polepšení jejich erbu, páté pole vyjadřovalo říšskou knížecí hodnost a v posledním poli byla hlohovská orlice.[75] Erb má čtyři turnajové přilby s helmovními korunami a s klenoty. Na první přilbě, umístěné vpravo, je klenotem 6 (3, 3) odvrácených stříbrných korouhví, které jsou nahoře i dole

[72] KASÍK, S., MAŠEK, P. a kol., *Lobkowiczové, dějiny a genealogie rodu*. České Budějovice: Veduta, 2002, s. 11.
[73] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 1., s. 380.
[74] JANÁČEK, J., LOUDA, J., *České erby*, s. 109.
[75] JANÁČEK, J., LOUDA, J., *České erby*, s. 109.

červeně lemované a jsou připevněné na žerdích. Druhá přilba má původní klenot Lobkoviců, tedy červený obrácený klobouk se stříbrným pštrosím perem. Černá zubří hlava se zlatou houžví v nozdrách představuje klenot třetí přilby a posledním klenotem je červeno-stříbrně šachovaná deska, která je dole zakulacená a na ní jsou tři paví péra. Pod štítem je na pásce napsáno heslo: Popel jsem a popel budu. To naráží na rodové jméno Popelů z Lobkovic. Štít kryje knížecí koruna, z níž splývá knížecí plášť.[76]

2.1.10. Erb hrabat z Harrachu na fasádě průčelí zámku

Na jižní zdi průčelí zámku, mezi sdruženými okny prvního a druhého patra,[77] můžeme vidět erb hrabat z Harrachu, který sem byl umístěn při rekonstrukci zámku, kdy ho vlastnil František Maria Alfred hrabě Harrach. Vrchní vrstva omítky má barvu bílou a šedou. Rekonstrukce jižní zdi průčelí zámku se uskutečnila teprve v nedávné době, což lze vidět na samotném erbu. Protože v bakalářské práci, kterou jsem napsala v roce 2008, má erb jiné tinktury než v současné době. Navíc tinktury předchozího erbu neodpovídaly tinkturám, které rod Harrachů užíval. V poznámce jsem uvedla rozdíly v tinkturách erbu tohoto rodu.

Blason erbu hrabat z Harrachu

Jedná se o štít ve tvaru kartuše červené tinktury. Ve štítu jsou umístěna 3 (2, 1) stříbrná pštrosí péra, která jsou zasazena do zlaté koule. Štít kryje hraběcí korunu šedého odstínu. Z každé strany stojí šedá orlice, která drží v zobáku šedou větévku a tou přidržuje štít.[78] V tomto případě jde o nezvyklý případ štítonošů, kdy orlice nedrží erb vlastními částmi těla, ale přes dvě větévky.

[76] KASÍK, S., MAŠEK, P. a kol., *Lobkowiczové*, s. 11.
[77] ELIÁŠ, J., KLEMŠOVÁ, J. a kol., *Stavebně-historický průzkum*. Sv. 1., s. 7.
[78] V těchto tinkturách je vytvořen erb hrabat z Harrachu v současné době. Jedná se o přesné tinktury, které hrabata z Harrachu užívala. Před rekonstrukcí se jednalo o erb ve tvaru kartuše, kdy štít měl tinkturu okrového odstínu a v něm se nacházela 3 (2, 1) bílá pštrosí péra, která byla zasazena do stříbrné koule. Hraběcí koruna byla taktéž okrového odstínu. Dvě orlice měly tinkturu šedou a v zobáku držely šedé větévky, jimiž přidržovaly štít.

Vývojové fáze erbu hrabat z Harrachu

Již od počátku 14. století byla erbem Harrachů tři stříbrná pštrosí péra v červeném poli a o něco později přibyla zlatá koule, do které byla pštrosí péra zasazena.[79] Vývoj klenotu však byl mnohem složitější. Počátkem 14. století byl klenotem klobouk se třemi pštrosími péry, ale již koncem 14. století dochází ke změně, kdy pštrosí péra sice zůstala, ale klobouk byl vyměněn za rohy. V 15. století se objevily nezvyklé případy, kdy někteří příslušníci rodu začali užívat dva štíty a dva klenoty. Na prvním štítu byla tři stříbrná pštrosí péra zastrčená do zlaté koule a klenotem se staly dva černé rohy se stříbrnými pštrosími péry. Druhý štít měl naopak dva černé rohy se stříbrnými pštrosími péry a červené orlí křídlo s rodovým erbem Harrachů představovalo klenot. Postupně se druhý štít přestal užívat a zůstal pouze štít s pštrosími péry, nad který se vedle sebe stavěly oba klenoty. Přesto někteří příslušníci harrachovského rodu užívali erb, který známe z dnešní doby. Tedy s pomocným klenotem orlího křídla, na němž se nacházel klenot hlavní, a to tři stříbrná pštrosí péra zastrčená do zlaté koule.[80] V roce 1627 získal tento významný rod titul hrabat říšských.[81]

2.1.11. Erb hrabat z Harrachu na vstupní bráně

Průčelí, které vede do vstupního vestibulu, uzavírají železné mříže doplněné v horní části rodovým erbem Harrachů.[82] Mříže s erbem nechal zhotovit František Maria Alfred hrabě Harrach zhruba po roce 1909.

Jednalo by se o stejný blason jako u předchozího erbu hrabat z Harrachu s tím rozdílem, že v tomto případě se jedná štít barokní oválný a z každé strany ho drží jeden štítonoš v podobě gryfa. Gryf ho přidržuje předními pařáty a zadní nohou. Štít kryje hraběcí koruna.

[79] *Hrady, zámky a tvrze Čech, Moravy a Slezska – Castles.cz* [online]. c2003, 6.2.2010 [cit. 2008-05-02]. <http://www.castles.cz/genealogy.php>.
[80] JANÁČEK, J., LOUDA, J., *České erby*, s. 59.
[81] *Hrady, zámky a tvrze Čech, Moravy a Slezska – Castles.cz* [online]. c2003, 6.2.2010 [cit. 2008-05-02]. <http://www.castles.cz/genealogy.php>.
[82] ELIÁŠ, J., KLEMŠOVÁ, J. a kol., *Stavebně-historický průzkum*. Sv. 1., s. 4.

2.1.12. Erb Podstatských-Lichtenštejn

Erb tohoto rodu se nachází na jihozápadní straně zámku na vstupní věži, kam byla v 16. století, zásluhou Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí, vložena deska s nápisem a erby Heldtů z Kementu a pánů z Lomnice a Meziříčí, které jsem popsala výše. Nad ně, přímo nad prostřední část nápisové desky, byla zhruba o čtyři sta let později vložena deska z šedého mramoru zobrazující erb Podstatských-Lichtenštejn. Ten nechali zhotovit současní majitelé zámku.

Blason erbu Podstatských-Lichtenštejn

Jedná se o čtvrcený španělský štít se středním španělským štítkem. Ve středním modrém štítku je stříbrný klín. U hlavního štítu je v prvním a čtvrtém modrém poli zlatý lev natočený doprava a ve druhém a třetím červeném poli jsou stříbrné daňčí parohy. Na horním okraji štítu jsou tři turnajové přilby s helmovními korunami, přičemž prostřední hledí přímo k pozorovateli a přilby na okrajích jsou k ní natočeny. Přilba umístěná vpravo má stříbrně-červená přikryvadla a klenotem jsou stříbrné daňčí parohy. Prostřední přilba má stříbrně-modrá přikryvadla, kde hlavním klenotem je stříbrný klín v modrém poli, nad nímž se nachází pomocný klenot, a to tři střídající se modro-stříbrná pštrosí péra. Poslední přilba má zlato-modrá přikryvadla a klenotem je zlatý stojící lev natočený doprava.[83]

Vývojové fáze erbu Podstatských

Původním erbem tohoto rodu byl jeden daňčí paroh v modrém poli. Ke změně dochází v 15. století, kdy do štítu i klenotu byl přidán druhý paroh a barva štítu se změnila na červenou.[84] V roce 1627 dosáhl Karel Kryštof Podstatský z Prusinovic, věrný Habsburkům, povýšení do panského stavu, čímž se změnil i znak. Štít byl čtvrcený, kdy v prvním a čtvrtém modrém poli byly stříbrné parohy a ve druhém

[83] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 2., s. 118. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení.
[84] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 2., s. 118.

a třetím černém poli byl zlatý lev držící červené hořící srdce. Tento lev znamenal polepšení znaku a stal se i druhým klenotem, kde vyrůstal z koruny. V roce 1707 dosáhl tento rod dalšího povýšení, a to do stavu hraběcího,[85] čímž se změnily barvy ve znaku. Pole s parohy bylo určeno jako červené a pole se lvem získalo barvu modrou.[86] O několik let později, v roce 1762, dochází k další změně. Důvodem byla svatba Františka Valeriána Podstatského s Terezií z Lichtenštejna a Kastelkornu, která byla poslední dědičkou tohoto rodu. Tím byl přidán rodový znak manželky, erb lichtenštejnský, tedy stříbrný klín v modrém poli. Navíc získali panství Telč i jméno vymřelého rodu. Místo Podstatských z Prusinovic se od této doby nazývali Podstatští-Lichtenštejn.[87] Tato změna byla poslední a jedná se o erb, který jsem výše blasonovala.

Opírám se zde o názor Vojtěcha Krále z Dobré Vody, který popisuje parohy ve štítu Podstatských-Lichtenštejn jako daňčí.[88] Jiného názoru je Milan Mysliveček, který uvádí parohy jelení, nikoliv daňčí.[89]

2.2. Kostel sv. Mikuláše

Farní kostel sv. Mikuláše tvoří dominantu města, kdy jeho typická silueta s vysokou věží nechybí na žádném panoramatickém pohledu na Velké Meziříčí. Nachází se v samém centru města na jihovýchodní straně obdélníkového náměstí. Počátky kostela jsou kladeny zhruba do 2. třetiny 13. století, což dokládá raně gotický portál, který byl objeven o mnoho let později, až v roce 1947. Na základě darovací listiny máme první zmínku o kostelu sv. Mikuláše z roku 1317. V následujících letech proběhly dvě přestavby. První etapa se pravděpodobně uskutečnila po roce 1399, kdy panství převzali páni z Kravař. Druhou stavební etapu lze datovat po roce 1500, kdy meziříčské panství vlastnil zemský hejtman Jan Meziříčský z Lomnice a Meziříčí. V této době byla hlavní loď rozdělena na dvě lodi, nestejné velikosti, oddělené od sebe

[85] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 2., s. 118.
[86] KOVÁŘ, L., *Bivojova heraldika* [online]. c2006, 27.2.2010 [cit. 2008-04-28]. <http://www.heraldikus.wz.cz/ramy.htm>.
[87] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 2., s. 118.
[88] KRÁL Z DOBRÉ VODY, V., *Heraldika*, s. 330.
[89] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník*. Sv. 2., s. 118

dvěma štíhlými pilíři, přičemž na prvním z nich je vyryt kameníkův znak. Oba pilíře jsou v klenbě vyzdobeny žebrovím pozdní gotiky. Během následujících let probíhaly další opravy kostela, přičemž v letech 1774 - 1775 je financovala Marie Eleonora z Lichtenštejna a zasloužil se o ně stavitel Jan Fabich. Došlo k rozšíření gotických oken, přistavěla se kaple Panny Marie Sedmibolestné a interiér se vyznačil barokem, které reprezentoval nový hlavní oltář, kazatelna a panská oratoř. V době působení kanovníka Jana Klippla (1878 - 1899) se položila nová dlažba, do oken se nainstalovala malovaná skla a byl postaven nový oltář. Došlo však také k nesmazatelným škodám, kdy se zničilo deset nečitelných náhrobních kamenů, které byly umístěny do dlažby v průjezdu fary.

Typickým znakem velkomeziříčského kostela je hranolová věž přistavěná k jeho západní části. Věž měří téměř osmdesát metrů a je přístupná vnějším točitým schodištěm. Věž byla na přelomu 14. a 15. století přestavěna a pravděpodobně i dostavěna, což dokládá zápis v městské knize z roku 1411. V 16. století ji ozdobily hodiny s velkými ciferníky a renesanční báně, která byla v roce 1728 pozlacena a opatřena křížem. Věž byla původně majetkem obce, protože sloužila též jako hláska v případě blížícího se nebezpečí. Církev získala věž do svého vlastnictví až v roce 1958.

Mezi významné památky kostela sv. Mikuláše ve Velkém Meziříčí se řadí dřevořezba Madony náležející ke skupině soch kolem Madony z Michle, která vznikla někdy před polovinou 14. století a tzv. stará archa, přičemž se jedná o křídlový oltář, který je datovaný do let 1510 - 1520. Malby na pevných křídlech oltáře spadají zhruba do roku 1530. Desková malba vyobrazuje sv. Šebestiána a sv. Floriána a na pohyblivých křídlech lze vidět sv. Apolenu a sv. Dorotu, dále výjevy ze života a umučení sv. Agáty nebo je zde zobrazena sv. Anna, sv. Marta a život a umučení sv. Kateřiny. Na menších deskových obrazech je stojící figura sv. Matěje a klečící donátor. Mimo těchto krásných maleb se na oltáři nachází reliéf Smrti Panny Marie s dvanácti apoštoly a reliéf Narození Krista. Řezbářství na zdejším oltáři představuje vysoce kvalitní práci, která vychází okruhu děl hornorakouských a jihoněmeckých.[90]

[90] MĚŘÍNSKÝ, Z., *Osídlování*, s. 57-60.

2.2.1. Erb pánů z Lomnice a Meziříčí a erb pánů z Kravař

Jižní loď kostela sv. Mikuláše se skládá ze tří rozměrných čtvercových polí, které jsou zaklenuté křížovou žebrovou klenbou. Žebra se na vrcholu sbíhají ke kruhovým svorníkům, které nesou v závěru erby velkomeziříčské vrchnosti. Jsou namalovány v pořadí erb pánů z Lomnice a Meziříčí, erb pánů z Kravař a poslední svorník je ozdoben rozetou. Z tohoto pořadí nemusí vyplývat posloupnost, ve které majitelé vlastnili velkomeziříčské panství, ale pravděpodobně má symbolizovat finanční zajištění přestavby kostela, kterou uhradila vrchnost.[91] Na základě dochovaných erbů kladl Václav Richter tuto přestavbu kostela do doby kolem roku 1400, kdy ji měli započít páni z Lomnice a Meziříčí a dokončit páni z Kravař.[92] Je známo, že po smrti Jindřicha Meziříčského z Lomnice a na Meziříčí v roce 1399 se ujímá panství Lacek z Kravař a na Helfštejně, který však až do roku 1410 spravuje panství s Anežkou z Lomnice a na Meziříčí.[93]

Erb pánů z Lomnice a Meziříčí jsem již blasonovala v kapitole týkající se velkomeziříčského zámku. V tomto případě se erb skládá pouze z jejich obecné figury namalované v kruhu.

Blason erbu pánů z Kravař

Stejně tak erb pánů z Kravař byl vytvořen pouze na základě jejich obecné figury, přičemž se jedná o zavinutou střelu, která je v tomto případě taktéž namalována v kruhu. Co se týká tinktur erbu, tak páni z Kravař užívali červený štít, v němž se nacházela stříbrná zavinutá střela.[94]

[91] MĚŘÍNSKÝ, Z., *Osídlování*, s. 58.
[92] RICHTER, V., *Recenze Burian B. - Plichta A.: Kostely a kaple farnosti velkomeziříčské*. ČMM, 69/1950, s. 180.
[93] MĚŘÍNSKÝ, Z., *Osídlování*, s. 58.
[94] SEDLÁČEK, A., *Atlas*. Sv. 4., s. 188, 191. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení.

Vývojové fáze erbu pánů z Kravař

Páni z Kravař byli jednou z větví moravského rodu Benešoviců. Tento starobylý rod je na Moravě doložen již počátkem 13. století a vymřel počátkem 16. století.[95] Za zakladatele pánů z Kravař je považován Vok I. z Kravař.[96] Rod se dělil na dvě větve. První byla větev strážnicko-plumlovská, jejímž zakladatelem byl dle názoru Františka Dvorského Vok II., který byl synem Voka I.[97] Druhá větev se nazývala jičínsko-fulnecká a jejími zakladateli byli dědicové Voka I. z jeho druhého manželství.[98] Kravařský erb představoval stříbrnou zavinutou střelu umístěnou v červeném poli. Zavinutá střela neboli odřivous byl šíp, na kterém byly namotány kusy látky a ty se pak namáčely do zápalné směsi.[99] Vyobrazení klenotu se dochovalo v několika variantách. První lze vidět u Jiřího z Kravař a na Strážnici z roku 1464, kdy klenot byl v podobě kostkovaného orlího křídla.[100] Klenot Voka z Kravař z roku 1320 a z roku 1322 představoval býčí rohy. Poslední varianta zobrazuje klenot v podobě složených orlích křídel, přičemž zadní křídlo je tinktury zlaté a přední křídlo má černou tinkturu a je posypané zlatými srdíčky. Přikryvadla jsou stříbrno-červená.[101]

2.3. Kostel Nejsvětější Trojice

Kostel Nejsvětější Trojice je součástí hřbitova Na Moráni (na předměstí Velkého Meziříčí, které se nazývá Bezděkov),[102] a v roce 1555 byl přestavěn nákladem Zikmunda Heldta z Kementu.[103] Kostel dodnes nese znaky italského stavitelství, protože se na něm podíleli příslušníci italské menšiny žijící ve Velkém Meziříčí,

[95] PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*. Brno: Moravský zemský archiv v Brně, 1996, s. 383.
[96] BALETKA, T., *Páni z Kravař: z Moravy až na konec světa.* Sv. 3. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 13-14.
[97] BALETKA, T., *Páni,* s. 73.
[98] BALETKA, T., *Páni*, s. 58.
[99] BALETKA, T., *Páni*, s. 14.
[100] PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*, s. 383.
[101] SEDLÁČEK, A., *Atlas*. Sv. 4., s. 188, 191.
[102] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 81.
[103] PIŠÍN, L., *Velké Meziříčí*, s. 24.

tzv. Vlaši, kteří ve městě pracovali převážně jako zedníci. Kostel Nejsvětější Trojice dokončil v roce 1553 příslušník této minority Beneš Vlach.[104]

Vedle vstupu na hřbitov byla postavena kaple, která se stala jeho součástí. Tato kaple sv. Kříže se později změnila na márnici. U jejího vchodu je kamenná deska s francouzským nápisem, která je zde umístěna na památku ruské princezny Anny Petrovny Šachovské. Ta zemřela 26. srpna 1810 ve Velkém Meziříčí při cestě do Ruska a je zde pochována.[105]

Původně se pohřbívalo kolem kostela sv. Mikuláše, ale ten přestal svému účelu vyhovovat, protože se nacházel přímo ve městě. Proto se v 18. a 19. století začalo pohřbívat právě na hřbitově na Moráni,[106] který se stal veřejným městským hřbitovem pro město i okolní obce. Koncem druhé světové války byl silně poškozen, proto se přestal po roce 1945 užívat. Hřbitov na Moráni i kostel Nejsvětější trojice je zapsán do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky. Důvodem je soubor kovaných a litinových křížů, které mají historickou a uměleckou hodnotu.

V letech 1672 - 1696 byly z podnětu velkomeziříčských fundátorů vytvořeny dva zlacené oltáře, přičemž jeden z nich byl určen pro farní chrám a druhý pro kostel Nejsvětější trojice. Oltáře jsou postaveny v barokním stylu.[107] Hlavní oltářní obraz pro tento kostel namaloval rodák z Chrudimi Karel František Töpper, který zde pracoval pro děkana. Obraz namaloval v roce 1718.[108] U sakristie se nacházejí tři náhrobní kameny, které jsou bohužel zazděny. Na prvním z nich bylo napsáno toto:

Leta Pane MDLII W nedeli pred Svatu Dorotau to gt Ctwrte^{o} dne Miesyce Vnora dokonala gt život swug Anna Křisstanowa Manželka Uroze^{o} wladyky pa^{a} Waclawa Magetske^{o} z Krásné hory. Gedyžto dussi pa Buh rač milostiw byti.

Druhý zazděný kámen osahoval následující nápis:

LEta pane 1 · 5 · 5 · 3 we ctwrtek před narozením Panny Marie umřela gest Kateřina dcera Waclawa Magetskego z Krásné hory.

[104] ŠTINDL, M., *V proměnách*, s. 112.
[105] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 82.
[106] RIPPEROVÁ, M., *Když městu*, s. 188.
[107] ŠTINDL, M., *Ve stínu*, s. 177.
[108] ŠTINDL, M., *Ve stínu*, s. 178.

Na posledním náhrobním kameni byl vytesaný nečitelný erb pánů z Pernštejna.[109]

2.3.1. Erb pánů z Pernštejna

Výše bylo uvedeno, že erb pánů z Pernštejna byl vytesaný na náhrobním kameni, který se společně s dalšími dvěma nacházel u sakristie. Bohužel jsou tyto náhrobní kameny zazděny a navíc byl erb pánů z Pernštejna nečitelný. Konkrétně by se mohlo jednat o erb Jana z Pernštejna, který velkomeziříčské panství vlastnil, a proto se tato varianta erbu jeví jako nejvíce možná.

Erb pánů z Pernštejna zde nebudu blasonovat, protože by se jednalo o stejný blason, který byl uveden v kapitole o heraldických památkách velkomeziříčského zámku.

2.4. Špitální kostel sv. Kříže

Počátky špitální péče ve Velkém Meziříčí můžeme pravděpodobně klást již do roku 1317 a další zmínku najdeme v zápise z roku 1417, kdy městská rada a správce špitálu mlynář Mach prodali Petrovi Barvovů horní lázeň, která náležela špitálu. Ten se nalézal u Dolní brány a zůstal po něm kostel sv. Kříže, který byl postavený v gotickém slohu a v roce 1563 byl zásluhou špitálu obnoven.[110] Kaple sloužila k vykonávání jednotlivých bohoslužeb a navíc zde byli pohřbeni páni z Lomnice a Meziříčí. To dokládaly tři náhrobní kameny s erbem pánů z Lomnice. První se nacházel hned u vchodu, ale jeho nápis nebylo možné přečíst celý. Jeho pozůstatky zní: ANNO DNI 1524 SABA … ANTE … PALMARVM … OBIIT. Druhý kámen byl bohužel rozbit. Jeho částečný nápis zněl: ANNO DOMINI MCCCCVIII … OBIIT … PETRI. Zachoval se pouze třetí z náhrobních kamenů, přičemž se jedná o náhrobek Anny z Lomnice.[111]

[109] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 81, 82.
[110] MĚŘÍNSKÝ, Z., *Osídlování*, s. 49.
[111] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 81.

V roce 1780 proběhla oprava špitálního kostela sv. Kříže zásluhou Marie Eleonory kněžny z Lichtenštejna. Tento čin dokazuje deska, která je umístěná za hlavním oltářem a nese tento nápis:

Pauperibus & aegris e meo populo has

pias kdes & in zrum plamen Ecclesima

hanc sacrae cruci dicatam Maria Eleonora

S. R. I. Princeps de Liechtenstein nata

Princeps ab Oettingen exerit.

MDCCLXXX.[112]

2.4.1. Náhrobek Anny z Lomnice

Výše bylo uvedeno, že v kostele sv. Kříže se pohřbívali příslušníci rodu pánů z Lomnice a Meziříčí. Tento kostel se stal také místem posledního odpočinku Anny z Lomnice, kdy se plně zachoval mramorový náhrobek s jejím jménem. Původně byl stupínkem ke kněžišti.[113] V současné době je zasazen do zdi a nachází se přímo naproti vchodu do špitálního kostela sv. Kříže. Bohužel ho nelze vidět, protože je před ním umístěna zpovědnice. Tento mramorový náhrobek měří na výšku zhruba 150 centimetrů. Uprostřed náhrobku je ve čtverci vytesán klasický erb pánů z Lomnice a Meziříčí a nad ním je vytesáno následující jméno:

Anna z

Lomnicze

Neuvádím zde blason erbu tohoto rodu, protože jsem tak učinila v předchozí části. Pouze musím upřesnit, že v tomto případě se jedná o kolčí štít, v němž je umístěno erbovní znamení pánů z Lomnice a Meziříčí, tedy orlí křídlo s pružinou.

[112] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 81.
[113] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 81.

2.4.2. Náhrobek Zikmunda Heldta z Kementu

Zikmund Heldt z Kementu zemřel v roce 1564 ve středu před svatým Ondřejem ve věku padesáti let. Jeho manželka Alena Meziříčská z Lomnice a na Meziříčí nechala postavit na památku svého manžela honosný kamenný náhrobek.[114] Tato významná památka je dnes umístěna v interiéru špitálního kostela sv. Kříže. Jedná se o náhrobek vzácné kamenické práce, který byl na základě konzistorního nařízení rozebrán na tři části. Všechny tři části vyobrazují erb Heldtů z Kementu, tedy Zikmunda Heldta z Kementu, který je doprovázen čtyřerbovním vývodem. Na heraldicky pravé straně je vždy vyobrazen erb jeho otce, pod nímž se nachází erb jeho děda. Heraldicky levá strana znázorňuje erb jeho matky a pod ním erb báby Zikmunda Heldta z Kementu. Kterým rodům však jednotlivé erby patří? Antonín Rybička píše, že Zikmund Heldt z Kementu se narodil v roce 1514 v měsíci srpnu rodičům z katolického stavu vladyckého, jejichž jména však nejsou známa. Dále uvádí, že se podařilo vyhledat pouze to, že matka Zikmunda Heldta z Kementu pocházela z rodu Zajimařů z Kunštátu a jeho bába z rodu Caltů z Kamenné Hory.[115] Stejného názoru je i Josef Pilnáček, který ve své knize Staromoravští rodové uvádí, že nejstarší známý předek rodu Heldtů z Kementu byl N. Heldt z Kementu, který se oženil s příslušnicí z rodu Kunštátu, jejíž matka pocházela z rodu Caltů z Kamenné Hory. N. Heldtovi z Kementu a jeho manželce se roku 1514 v měsíci srpnu narodil Zikmund Heldt z Kementu.[116] Odlišného názoru je však Vítězslav Houdek, který ve své knize Moravské vývody erbovní řadí matku Zikmunda Heldta z Kementu do rodu Drnovských z Drnovic.[117] Je to docela pochopitelné, protože vladykové z Drnovic bývají v některých případech považováni za jednu z větví rodu z Kunštátu, především z důvodu, že mají stejné erbovní znamení ve štítu. Jejich erb se liší pouze klenotem. Proto v následující části popisuji erb pánů z Kunštátu i erb Drnovských z Drnovic, aby byla vidět jejich podobnost. Poslední z erbů, který má patřil otci N. Heldta z Kementu se mi nepodařilo dohledat, ani jsem o tomto erbu nenašla zmínku v literatuře.

[114] RYBIČKA, A., *Heltové z Kementu na V. Němčicích a V. Meziříčí.* ČMM, 13/1881, s. 5-6.
[115] RYBIČKA, A., *Heltové*, s. 1.
[116] PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*, s. 226.
[117] HOUDEK, V., *Moravské vývody erbovní*. Brno: Musejní spolek, 1917, s. 34.

Neuvádím zde blason erbu Heldtů z Kementu, protože jsem tak učinila v kapitole týkající se erbů velkomeziříčského zámku. Pouze upřesním, že se jedná o renesanční štít a erb Zikmunda Heldta z Kementu je na jeho náhrobku vyobrazen s přilbou, korunou, přikryvadly i klenotem.

První část náhrobku, která byla původně položena v dlažbě,[118] je nyní zasazena do zdi a nachází se v přední místnosti špitálního kostela sv. Kříže. Jedná se o desku o rozměrech 195 x 93 centimetrů. V horní části je v podobě renesanční kapitály následující nápis:

Letha Božyho

M. D. LXIIII.

w středu pd S. Ondřeye Umřel

Urozeny Pan Pan Zykmund Helt

z Kementu a na Merzeřyčy. Toho

času Krale geho ti Radda a Mysto

kancleř w Kralowstwy Czeske. Ge

hož dussi pan Buh rač milostiw byti.[119]

Okolo nápisu je vyobrazen čtyřerbovní vývod znázorňující předky Zikmunda Heldta z Kementu. Všechny čtyři erby mají rozměry 15 x 16 centimetrů. Pod nápisem se nachází kompletní erb Heldtů z Kementů společně s přilbou, korunou, přikryvadly i klenotem. Štít erbu má rozměry 41 x 33 centimetru, přilba 36 x 23 cm a klenot v podobě lva měří 48 x 47 cm.

Druhá část náhrobku o rozměrech zhruba 195 x 128 centimetrů je umístěna ve druhé místnosti na epištolní straně presbytáře[120] a rovněž je zasazena do zdi. V horní části náhrobní desky je vyobrazen kompletní erb Heldtů z Kementu, přičemž štít měří 48 x 41 centimetrů, přilba 34 x 32 centimetrů, koruna 11 x 30 centimetrů a lev má

[118] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 81.
[119] FLODR, M., *Zásady*, s. 170-174. Nápis je přepsaný dle epigrafických pravidel od M. Flodra.
[120] HOUDEK, V., *Moravské vývody*, s. 34.

rozměry 67 x 65 centimetrů. Pod tímto erbem Heldtů z Kementu je renesanční kapitálou napsán následující nápis:

Pohrzeb Urozenyho pana pana Zykmunda heldta

z Kementu a Na Mezerzÿczy Rzÿmskeho Czysa~

rze Uherskeho a Czieskeho u Krale geho milosti Rad~

du a Mystokanczlyrze Kralowstwy Czieskeho a Radu geho

Pan Buoh racz gim ÿ nam wssem milostiw Byti

Toto dÿlo gest

dokonano Letha

Bozieho MDLXIIII[121]

V každém z rohu náhrobního kamene je opět vyobrazen čtyřerbovní vývod popsaný v předchozí části. Rozměry těchto erbů jsou 23 x 21 centimetrů.

Poslední a zároveň nejhonosnější část náhrobku, vyrobena z kamene v kombinaci s mramorem, je opět zasazena do zdi a nachází se naproti druhé části náhrobku vedle hlavního oltáře. Její rozměry jsou zhruba 265 x 115 centimetrů. V nejvrchnější části jsou napsána písmena IHS, pod nimiž je znázorněna scéna, na které je vyobrazen Zikmund Heldt z Kementu klečící pod křížem s ukřižovaným Kristem. Vedle klečícího Zikmunda je jeho erb, nad nímž je umístěna tabule s tímto nápisem:

Neyswategssy Vkrizowa

ny Boze Pane Gesu Kriste

Sinv Boha Ziweho

w Twe Przeswato

swate Rvce Dvssy

[121] FLODR, M., *Zásady*, s. 170-174. Nápis je přepsaný dle epigrafických pravidel od M. Flodra.

Swav Hrzissnav

Popravczim.

Pod celým výjevem s klečícím Zikmundem je další nápis napsán renesanční kapitálou:

Letha Panie M. D. Lxiii. w středu ra:

no pd S^{m} Ondřeye Umrzel Urozeny

Pan Pan Zykmund Heldt z Kementhu na

Mezerziczy etc. Neyjasnieyssy^{o} a Neyneprze:

mozienieyssy^{o} knyziete a Pana Pana Fer:

dynanda Rzymske^{o} Cysarze Uherskeho a

Cieske^{o} etc. Krale, geho ^{oti} Radda a Mistokanß:

lyrz Kra.^{i} cieske^{o}. Pan Buoch bud milostiw

geho dussy. Amen.[122]

Kolem tohoto nápisu je rovněž znázorněn čtyřerbovní vývod, přičemž rozměry erbů jsou 16 x 13 centimetrů.

Blason erbu pánů z Kunštátu

Tento renesanční štít je dělený, přičemž v horním stříbrném poli jsou tři černá břevna a dolní pole je tinktury stříbrné.[123]

Vývojové fáze erbu pánů z Kunštátu

Páni z Kunštátu patřili k jednomu z nejstarších a nejpřednějších moravských rodů. Již ve 13. století vlastnili řadu moravských statků[124] a členové rodu zastávali

[122] FLODR, M., *Zásady*, s. 170-174. Nápis je přepsaný dle epigrafických pravidel od M. Flodra.
[123] PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*, s. 366.

významné zemské úřady, především v období husitské revoluce a během 15. století.[125] Smil a Boček patřili k nejstarším členům rodu a v roce 1255 jsou uvedeni na Zbraslavě. Měli bratra Kunu, podle něhož je pravděpodobně jméno rodu pánů z Kunštátu. Během doby se tento významný rod rozdělil na hlavní větvě, například větev buzovskou, poděbradskou, lysickou, bělehradskou, jevišovskou a další. Rod pánů z Kunštátu vymřel v roce 1647 po meči.[126] V některých případech bývají vladykové z Drnovic považováni za větev rodu pánů z Kuštátu, ale tato spojitost není plně prokázána. Je to pravděpodobně z důvodu, že oba rody mají štít se stejnou heroldskou figurou v podobě tří černých břeven na stříbrném poli. Rozdílný je však klenot. Klenotem Drnovských z Drnovic byly volské rohy, na nichž se opakovalo znamení štítu. Rod z Kunštátu užíval klenot v podobě otevřených nebo složených orlích křídel, na nichž byla tři černá břevna, tedy stejné znamení štítu.[127]

Blason erbu Drnovských z Drnovic

Jedná se o stříbrný renesanční štít, který je dělený. V horním stříbrném poli jsou tři černá břevna a dolní pole má tinkturu stříbrnou.[128]

Vývojové fáze erbu Drnovských z Drnovic

Drnovští z Drnovic byl moravský vladycký rod, který se uvádí v polovině 14. století v Drnovicích u Lysic. V roce 1464 koupil tento rod panství Rájec, které bylo hlavním sídlem rodu až do roku 1619, kdy Drnovští z Drnovic vymírají po meči.[129] O erbu tohoto vladyckého rodu a jeho příbuznosti s rodem pánů z Kunštátu jsem pojednala v předchozí části.

---

[124] PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*, s. 366.
[125] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník.* Sv. 1., s. 348.
[126] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník.* Sv. 1., s. 366:
[127] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník.* Sv. 1., s. 177, 348. PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*, s. 136, 366.
[128] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník.* Sv. 1., s. 177. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení.
[129] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník.* Sv. 1., s. 177.

Blason erbu Caltů z Kamenné Hory

Erb tohoto rodu tvoří stříbrný renesanční štít, v němž se nachází červená kosmo položená calta.[130]

Vývojové fáze erbu Caltů z Kamenné Hory

Caltové z Kamenné Hory byl český vladycký rod, k jehož nejznámějším představitelům patřil Bušek Calta, jenž od roku 1427 vlastnil hrad Rabštejn. Na tomto hradě se také zachoval gotický náhrobek Buška Calty, jenž zemřel v roce 1433. Dalším známým představitelem byl Jan Calta, nejvyšší mincmistr krále Jiřího z Poděbrad a vlastník města Chomutova. Janem vymřel rod Caltů z Kamenné Hory po meči.[131] Během své existence užíval tento rod erb, který jsem blasonovala výše. Jednalo se o erb, který měl ve štítu umístěnou caltu, což bylo podlouhlé pečivo na obou koncích zašpičatělé.[132] Červená calta též představovala hlavní klenot. Jako pomocný klenot sloužilo pět červeno-stříbrných pštrosích per.[133]

2.5. Luteránské gymnázium

Představitelkou významného kulturního počinu ve Velkém Meziříčí byla paní Alena Meziříčská z Lomnice a na Meziříčí, která nechala roku 1578 vystavět renesanční budovu, v níž založila luteránské gymnázium.[134] Prostřednictvím tohoto evangelického gymnázia se do meziříčského školství dostaly nové prvky a díky vyššímu typu výuky se město řadilo mezi významná moravská centra, kde nebylo univerzitní vzdělání. Samotnému založení gymnázia předcházela schůzka významných představitelů šlechty a kněží augšpurské konfese a bylo schváleno zřízení školy, která se po celou dobu svého působení zaměřovala na luterskou orientaci. K této protestanské orientaci gymnázia však nestačila jenom víra jejích zakladatelů, ale ve velké míře bylo dílem

[130] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník.* Sv. 1., s. 140. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení.
[131] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník.* Sv. 1., s. 140.
[132] HOUDEK, V., *Moravské vývody*, s. 34.
[133] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník.* Sv., s. 140.
[134] KOTÍK, J., *Velké Meziříčí*, s. 24-47.

vyučujících, mezi něž patřily významné osobnosti tehdejší doby. Byl to Jan Ursinus, který se stal v letech 1584 - 1598 rektorem meziříčského luteránského gymnázia, dále rodák z Jihlavy Jan Mylius nebo Pavel Lentzius, Jan Porphyrides či Jan Plachetius. Tato zvučná jména byla zárukou kvalitního vzdělání, na jejímž základě se do Velkého Meziříčí sjížděli studenti nejen z Moravy, ale i z Čech, Uher nebo Rakous. Posluchači zde získali titul bakaláře, který byl předpokladem pro další akademické vzdělání, nejen na půdě naší země, ale i v zahraničí.

Prvním impulzem, který předvídal ukončení významné éry zdejšího gymnázia, byla smrt Zuzany Heldtové z Kementu, dcery Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí, čímž škola ztratila vrchnostenskou ochranu a v podstatě se stala soukromým zařízením paní Aleny, která se gymnázium snažila podporovat a zajišťovat až do své smrti. Po uzavření gymnázia ho v pozdějších dobách začala katolická vrchnost využívat jako zbrojnici, sýpku nebo pivovar.[135]

2.5.1. Alianční erby Václava Berky z Dubé a Lipé a Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí

Kamenná deska, která se nachází nad hlavním vchodem vedoucím do luteránského gymnázia, zobrazuje alianční erby Berků z Dubé a Lipé nacházející se vpravo a erb pánů z Lomnice a Meziříčí, který můžeme vidět na levé straně. Oba erby jsou obtočeny vavřínovým věncem, přičemž se uprostřed dotýkají. Tato aliance představuje manželství Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí, zakladatelky luteránského gymnázia, a Václava Berky z Dubé a Lipé,[136] což dosvědčuje druhá kamenná deska, která je umístěna pod oběma erby. Na ní je vyrytý čtyřřádkový nápis psaný renesanční kapitálou, který je zde přepsaný podle zásad Miroslava Flodra.[137]

[135] ŠTINDL, M., *Ve stínu*, 2008, s. 131-132.
[136] ŠTINDL, M., *Ve stínu*, s. 133.
[137] FLODR, M., *Zásady*, s. 170-174. Nápis je přepsaný dle epigrafických pravidel od M. Flodra.

Text nápisu zní:

Quod faelix et favstvm sit. Anno Domini M D LXVIII haec domvs aedificata est svmptibvs Magnificae c[……] Dominae Dominae Allinae Berkowae Meseric = zianae de Lomnicz et in Mesericzio [……] lavde et honor Dei propacatione ejvs Eclessiae atqve profectvs christianae jvvetvtis cofirma hoc Devs qvod operat es in nobis[138]

Erb pánů z Lomnice a Meziříčí ani erb Berků z Dubé a Lipé zde neblasonuji, protože jsem tak učinila v kapitole týkající se velkomeziříčského zámku, kde se erby těchto rodů také nacházejí. I zde jsou erby těchto významných rodů vytvořeny se všemi jejich částmi, tedy se štítem, v tomto případě renesančním, turnajovou přilbou s helmovní korunou, přikryvadly i klenotem.

2.6. Radnice

Stejně jako farní kostel sv. Mikuláše, tak i radnice tvoří dominantu Velkého Meziříčí a stejně tak se nachází v centru města na západní straně obdélníkového náměstí přímo naproti kostelu. Písemné zmínky o budově pochází již z roku 1493, ale situace si vynutila její celkovou přestavbu, která proběhla v letech 1528 - 1529.[139] Do tohoto období spadá nápis, který se nachází na desce umístěné v jedné z místností prvního patra a který zní:

Dominus nikolaus miczka senior

huius civitatis cum fratribus

suis pretorii fundamentum iecit

anno salutis nostre MDXXVIII

dominus autem Cannes pileator

[139] KOTÍK, J., *Velké Meziříčí*, s. 25.

tepore illo senior cu fratribus

suis hoc edificium ad sine duxit

anno domini MDXXVIII.[140]

Za paní Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí přibyl k radnici další dům a budova získala podobu jednopatrového dvoutraktu s rozsáhlými klenutými síněmi a vstupním půlkruhovým portálem.

Radnice byla velmi důležitá pro všechny obyvatele města. Byla základem pro městskou správu, sídlil zde syndik a také se zde nacházelo vězení s mučírnou. Velké Meziříčí vykonávalo hrdelní právo, které vycházelo již ze středověkých kořenů. Proto nemohl ve městě chybět pranýř, ke kterému se přivazovali odsouzenci vystaveni veřejné potupě. První z pranýřů byl umístěn právě na rohu radnice a druhý se nacházel u kostela, na protilehlé straně náměstí. Na věžičce radnice také visel zvonek, jehož zvonění doprovázelo odsouzence na popravčí místo na kopec za městem. Radnice společně s popravištěm tedy představovaly symboly spravedlnosti, které byly ve městě plně respektovány.[141]

Po roce 1948 byla radnice postupně opravována. Nově bylo provedeno kvádrování na vnějších zdech budovy a znovu byl odkryt portál, kterým se dříve vcházelo přímo z náměstí. V první polovině 70. let se město zaměřilo na rekonstrukci interiérů radnice a dle zásad památkové péče byl upraven vstupní prostor budovy radnice.[142]

2.6.1. Městský znak Velkého Meziříčí

Radnice se může pyšnit dvěma vyobrazeními městského znaku. Starší renesanční výzdoba znaku se nachází ve vstupní síni radnice. Jedná se o malovaný znak vyobrazený jako iluzivní supraporta. Druhý, taktéž malovaný znak, zdobí majestátní průčelí radnice. Tento velkomeziříčský symbol je z novější doby, kdy vznikl

[140] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 121.
[141] ŠTINDL, M., *V proměnách*, s. 116. RIPPEROVÁ, M., Když *městu*, s. 185.
[142] JIČÍNSKÝ, P., *Léta*, s. 356.

při rekonstrukci radnice.[143] Lze na něm vidět, že vznikl z důvodu reprezentativnosti města, což symbolizuje dekorativní štít ve tvaru zlaté kartuše i samotné výtvarné pojetí znaku.

Blason městského znaku Velkého Meziříčí ve vstupní síni radnice

Městský znak je tvořen červeným renesančním štítem, na němž je vyobrazena zlatá pružina ukončená zlatými jetelovými trojlístky. V pružině je zastrčeno sedm stříbrných per.

Blason městského znaku Velkého Meziříčí na průčelí radnice

Tento velkomeziříčský znak se skládá z červeného barokního štítu, který je doplněn zlatou kartuší. Uvnitř šítu je namalována zlatá pružina zakončená zlatými jetelovými trojlístky. Do pružiny je zastrčeno sedm stříbrných per, které jsou doplněny osmi menšími stříbrnými pery, taktéž zastrčenými do pružiny.[144]

Vývoj městského znaku Velkého Meziříčí

Znak Velkého Meziříčí se s velkou pravděpodobností vyvinul z pečeti, na které byl vyobrazen erb prvních známých majitelů tohoto města, tedy pánů z Lomnice a Meziříčí. Jednalo se o orlí křídlo, které bylo postupně změněné na pera zasazená do zlaté pružiny. U některých pečetí se také pod křídlem objevuje růžička, jedná se však jen o ryteckou ozdobu, která ke znaku nepatří.[145]

Výše jsem uvedla, že Velké Meziříčí převzalo svůj znak pravděpodobně od své vrchnosti, tedy pánů z Lomnice a Meziříčí. Mezi původním erbem majitelů panství a současným velkomeziříčským znakem se vyskytuje určitá odchylka. Páni

[143] ŠTINDL, M., *V proměnách*, s. 114-115.
[144] ŠTINDL, M., *Ve stínu*, s. 158. Dle oficiálního znaku Velkého Meziříčí je v pružině zastrčeno sedm stříbrných per. Tento znak je však doplněn osmi menšími stříbrnými pery. Pravděpodobně se jedná o dekorativní účel, ale na druhé straně podobné vyobrazení lze nalézt i na velké radní pečeti na otisku z roku 1710.
[145] ČAREK, J., *Městské znaky*, s. 404.

z Lomnice a Meziříčí měli ve svém erbu a pečeti černé orlí křídlo, o němž se znak Velkého Meziříčí nezmiňuje. Oficiální blason znaku města ho charakterizuje jako ve štítě umístěnou pružinu (perisonium), v níž je zastrčeno sedm per, nikoliv jako černé orlí křídlo tvořené personiem a sedmi pery. Výtvarná podoba obecné figury se však více podobala pružině, v níž bylo zastrčeno sedm per, a odtud se vzala jeho nynější podoba. Původně se skutečně jednalo o orlí křídlo, které je zmíněno ve znakovém privilegiu pro Nové Veselí z roku 1563. Nové Veselí svůj znak také odvozuje od erbu pánů z Lomnice a Meziříčí a navíc tinktury uvedené v tomto znakovém privilegiu se shodují s tinkturami znaku Velkého Meziříčí, které užívalo a užívá dodnes.[146]

Žádost o schválení a udělení městského znaku byla podána na základě usnesení městského zastupitelstva ze dne 3. 3. 1998. V této žádosti je uvedeno, že musela být sjednocena symbolika znaku, kdy se postupovalo dle návrhu ředitele MZA v Brně PhDr. Ivana Štarhy. Nemluví se však, čeho se sjednocení této symboliky konkrétně týkalo. Rozhodnutí o přidělení znaku Velkému Meziříčí nese datum 4. 6. 1998.[147]

[146] KUBÍK, Z., *Heraldická a vexikologická symbolika měst a obcí bývalého Jihomoravského kraje v letech 1990-1999: rigorózní práce*. Sv. 3. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, 2001, s. 1062.
[147] KUBÍK, Z., *Heraldická a vexikologická symbolika*. Sv. 3., s. 1061.

3. Netín

Netín se nachází asi osm kilometrů severozápadně od Velkého Meziříčí. Podoba Wznětín je doložena pouze v roce 1370. V dokladech do 17. století se objevuje tvar s Mie-, či Nie-, a v pozdějších obdobích převažuje a ustaluje se název Nettin. Ten pravděpodobně vznikl podle jména Zňata, které bylo časté u příslušníků rodu pánů z Lomnice.[148]

Netín byl původně klášterní vesnicí, která byla od roku 1298 spravována proboštstvím v Měříně[149] spadajícím pod třebíčský benediktýnský klášter.[150] V roce 1399 nechal Jan starší z Lomnice a Meziříčí vystavět dva „Nyetynske rybniky" na klášterních pozemcích. Tyto rybníky směnil roku 1414 třebíčský opat Petr s Lackem z Kravař za Pivcovu Zhoř a tím se dostávají k meziříčskému panství.[151] Po roce 1481 měl Jan mladší z Lomnice v zástavě majetek měřínského proboštství, tedy i vesnici Netín. Tuto zástavu získal v roce 1490 Vilém z Pernštejna a v roce 1556 dostal majetek dědičně Vratislav z Pernštejna. To bylo zapsáno do desk zemských jako vklad statku měřínského. Hned v roce 1556 kupuje majetek zaniklého proboštství v Měříně společně s 19 vesnicemi, tedy i Netínem, Jan Stránecký ze Stránec. Ten však Měřín záhy prodává Chroustenským z Malovar a ponechal si pouze Pivcovu Zhoř a několik vesnic, mezi nimiž byl také Netín, který se tak oddělil od měřínského majetku, kam po staletí patřil. V době, kdy byl majetek Stráneckých ze Stránec zkonfiskován, vlastnilo Netín několik cizích majitelů, až se 20. února 1729 stal součástí velkomeziříčského panství, kdy ho koupil Arnošt František Dominik z Ugarte.[152]

Historie vesnice je úzce spjata s kostelem Nanebevzetí Panny Marie, jehož počátek není znám, ale určitě byl ve vsi postavený dřevěný kostelík, který byl před koncem 13. století přestavěný na kamenný kostel. Další významnou památkou je knížecí kaple s hrobkou, kde jsou pochováni významní představitelé šlechtických rodů, kteří v průběhu doby vlastnili velkomeziříčské panství. Mezi dominanty této vesnice

[148] HOSÁK, L., ŠRÁMEK, R., *Místní jména*, s. 140.
[149] BLÁHOVÁ, M., KŘEČEK, K., *Netín s osadou Záseka: vlastivědná kronika*. Tišnov: Sursum, 2007, s. 135-137.
[150] HNÍZDIL, O., *Měřín: 1298-1998: 700 let*. Měřín: Obecní úřad v Měříně, 1998, s. 6.
[151] MAKOVSKÝ, V., VLACH, L., *Stránecká Zhoř: Kochánov – Frankův Zhořec – Nová Zhoř včera a dnes: 700 let 1298-1998.* Stránecká Zhoř: Obecní úřad ve Stránecké Zhoři, 1998, s. 18.
[152] BLÁHOVÁ, M., KŘEČEK, K., *Netín,* s. 132.

patří také soustava netínských rybníků, jejichž počátky spadají do doby Jana Staršího z Lomnice a Meziříčí.[153]

3.1. Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie

Založení kostela nedokládají žádné písemné zprávy, ale pravděpodobně byl postaven v románském slohu a předlohou mu byl třebíčský klášter, o čemž svědčí pozůstatky některých románských prvků. Další sloh, který zde nalezneme, je gotika. Ta se však zachovala pouze v presbytáři. Dnešní podoba kostela je ve stylu baroka. Tato vrcholná přestavba probíhala v letech 1739 - 1741 a jejím iniciátorem byl Leopold vévoda Šlesvicko-Holštýnský.[154]

Mezi významná umělecká díla netínského kostela patří soška Madony s Ježíškem ze 14. století umístěná na hlavním oltáři a tamtéž najdeme obraz Nanebevzetí Panny Marie, který namaloval Karel F. Töpper (1682 - 1818) významný velkomeziříčský malíř. Od Josefa Ignáce Weidlicha (1753 - 1815) pochází krásné malířské vyobrazení dvou vedlejších oltářů, které jsou zasvěcené sv. Janu Nepomuckému a sv. Vendelínu. Neméně významné jsou také dvě barokní zpovědnice z 2. poloviny 18. století. Z novější doby, patrně z 19. století, pochází sochy Božského srdce Páně a Neposkvrněného srdce Panny Marie, a nové varhany z roku 1939. Při generální opravě kostela v letech 1968 - 1972 byly odkryty fragmenty fresek, které se hlásí do doby pozdní renesance.[155] Důležitou součástí kostela v Netíně jsou tři zvony nacházející se v kostelní věži. Pod kostelem jsou potom umístěny dvě hrobky. Obě se nacházejí v presbytáři, přičemž v menší hrobce je pochována Marie Eleonora Holštýnská vévodkyně z Quastally a Sabionetty a ve větší lodi odpočívá Jan Stránecký ze Stránec a na Pivcově Zhoři a jeho syn Aleš.[156]

[153] BLÁHOVÁ, M., KŘEČEK, K., *Netín*, s. 34, 68.
[154] BLÁHOVÁ, M., KŘEČEK, K., *Netín*, s. 34-35.
[155] BLÁHOVÁ, M., KŘEČEK, K., *Netín*, s. 37-41.
[156] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, 1907, s. 320.

3.1.1. Náhrobní kámen Jana Stráneckého ze Stránec

Jan Stránecký ze Stránec je pochován ve větší lodi farního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Netíně. V současné době vedou do hrobky dva vstupy, které jsou uzavřeny syenitovými deskami položenými v podlaze kostela. Jedna z těchto desek představovala původně hlavní vchod do hrobky, kdy se pod ní nachází cihlové schodiště. Rozměry desky jsou 170 x 110 centimetrů a její tloušťka je asi 25 centimetrů. Na desce je v horní části vyobrazen následující nápis:

LETHA PANIE 1572 W SOBOTU DNE 5 MAGE DOKONAL GEST ZIWOT SWUJ

UROZENY VLADYKA PAN JAN STRANECZKY Z STRANECZ A NA ZHORZI

PIWCOWE JEHOZ DUSSI PANE MILOSTIW BYTI RACZ

Pod nápisem je mělký reliéf, který vyobrazuje erb Jana Stráneckého ze Stránec.[157] V současné době není tento náhrobní kámen Jana Stráneckého ze Stránec vidět, protože je přikryt kobercem.

Blason erbu Stráneckých ze Stránec

Tento erb se skládá z červeného renesančního štítu, v němž je umístěna stříbrná husa se zlatou zbrojí, která má hrdlo prostřelené zlatým šípem. Husa je natočená směrem doprava. Na horním okraji štítu je turnajová přilba směřující doprava. Klenotem je husa, která opakuje znamení ze štítu.[158]

[157] Informace o náhrobním kameni Jana Stráneckého ze Stránec a hrobce Stráneckých, která je umístěna pod farním kostelem Nanebevzetí Panny Marie v Netíně jsem převzala ze zápisu, který pořídil Thomas Töpfer v roce 2006, kdy byla hrobka otevřena.

[158] PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*, s. 271. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení. Josef Pilnáček i ostatní literatura zabývající se heraldikou, uvádí v erbu Stráneckých ze Stránec holuba, nikoliv husu. Obecnou figuru v podobě holuba převzala na svůj znak i obec Stránecká Zhoř a také se nachází na znaku Řádu rytířů Kristových. Oba tyto znaky vycházejí z rodového erbu Stráneckcýh ze Stránec. Na náhrobním kameni Jana Stráneckého ze Stránec je však vyobrazena husa, nikoliv holub, proto je tak uvedeno i v příslušném blasonu tohoto erbu. V ostatních částech týkajících se erbu Stráneckých ze Stránec se opírám o příslušnou literaturu a hlavně vyobrazení na erbu a obecnou figuru na erbu tohoto rodu definuji jako holuba.

Vývojové fáze erbu Stráneckých ze Stránec

Stránečtí ze Stránec byl moravský rod, který sem přichází po roce 1550.[159] Mezi jeho významné představitele patřil Jan Stránecký ze Stránec, který držel od roku 1559 Stráneckou Zhoř. Ta patřila potomkům Jana Stráneckého ze Stránec až do bělohorské doby, kdy jim byla zkonfiskována.[160] Aleš Stránecký ze Stránec držel Zhoř v letech 1595 - 1619, zúčastnil se stavovského povstání, ale ještě před konfiskací majetku zemřel. Erb tohoto rodu se skládal z červeného štítu, v němž se nacházel stříbrný holub se zlatou zbrojí, který měl prostřelené hrdlo zlatým šípem se stříbrným opeřením. Klenot opakoval znamení štítu, byl tedy v podobě holuba s prostřeleným hrdlem.[161] Výše popsaná obecná figura holuba, odvozená od Stráneckých ze Stránec, se také nachází v dnešním znaku obce Stránecká Zhoř. V této podobě stojí holub na cimbuří stříbrné kvádrované hradby, což poukazuje na někdejší tvrz a v horní části znaku se nacházejí dvě zlaté mnišské kápě, které ukazují na to, že Stránecká Zhoř patřila od konce 13. století k proboštství v Měříně.[162]

3.1.2. Část erbu Aleše Stráneckého ze Stránec

Jestliže se vydáme po cihlovém schodišti, které je umístěno pod náhrobní deskou Jana Stráneckého ze Stránec, dostaneme se do hrobky, kde je uložena měděná rakev Aleše Stráneckého ze Stránec. Z pozlaceného plechu bylo na rakev vyrobeno celkem šest lvích hlav, které mají v tlamě železný kruh. Na víku rakve byl vytvořen zlacený nápis, který se do dnešní doby dochoval v této podobě:

LETHA PANIE

DNE A[……] 1620 [……]

DRU[….] TRETI HODINU

NA NOCZ NAC[……]

[159] PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*, s. 271.
[160] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 397.
[161] PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*, s. 271.
[162] KUBÍK, Z. *Heraldická a vexikologická symbolika*. Sv. 3., s. 976.

UM ORLOGI DOKONAL

GEST ZIWOT SWUG

W PANU UROZENY

A STATECZNY RYTI

RZ PAN ALESS ST

RANECZKY Z ST

RANECZ NA ZHOR

ZI BIWCOWE A

BAWLINOWE MAGI

CZE WEKY SWEHO

LETH OKOLO 54[163]

Pod nápisem je vyobrazen kříž s tělem Krista a pod ním se nachází lebka podložená zkříženými hnáty, tedy symbolem smrti. Zcela dole je nečitelný zlacený nápis. Pravděpodobně v době třicetileté války byla rakev vykradena a násilně otevřena v místě hlavy. Zde se původně nacházel erb Aleše Stráneckého ze Stránec, z něhož se dochovala pouze malá část.[164]

Neuvádím zde blason erbu, protože by se jednalo o stejný blason jako u erbu Jana Stráneckého ze Stránec. Z této malé dochované části nelze poznat, zda obecnou figurou byl holub nebo husa.

[163] FLODR, M., *Zásady*, s. 170-174. Nápis je přepsaný dle epigrafických pravidel od M. Flodra.
[164] Informace o rakvi Aleše Stráneckého ze Stránec, která je umístěna pod farním kostelem Nanebevzetí Panny Marie v Netíně jsem převzala ze zápisu, který pořídil Thomas Töpfer v roce 2006, kdy byla hrobka otevřena.

3.2. Knížecí kaple

Jedná se o knížecí kapli rodu Lobkoviců, která vznikla na přání příslušnice tohoto významného rodu, kněžny Leopoldiny Lobkovicové. Kaple byla vystavěna v letech 1869 - 1871 v novogotickém stylu a nachází se severně od netínského kostela na kopci Horka. Po dokončení stavby, tedy v roce 1871, byla ke kapli vysázena lipová alej. Mezi jednotlivými lípami je umístěno čtrnáct kamenných kapliček, na nichž jsou obrazy z křížové cesty. Tyto obrazy pocházejí z poloviny 19. století a jedná se o štýrskou práci. Jejich autorem, stejně jako architektem kaple, byl Augustin Prokop, významný moravský architekt, puristický restaurátor a historik výtvarného umění. Součástí kaple je přízemní krypta s hlavním vchodem do hrobky.[165] V kryptě jsou pochováni členové rodu Lobkoviců: kníže Ludvík z Lobkovic (+1882), jeho syn Ludvík (+1882), kněžna Leopoldina Lobkovicová (+1899),[166] a kníže Rudolf z Lobkovic (+1908). Dále jsou zde pochováni členové rodu Harrachů: kněžna Sarah Hohenlohe-Waldenburgová-Harrachová a hrabě František Harrach (+1937). Posledním rodem, který je zde zastoupen, jsou Podstatští-Lichtenštejnové: hrabě Alois Podstatský (+1982), hraběnka Jozefína Podstatská, rozená Harrachová (+2000), hraběnka Maria Mailath (+2000) a novorozené dítě hraběnka Marie Josefa (+2000). Hrobka Lobkoviců a lipová alej s výjevy z křížové cesty má vysokou uměleckou hodnotu a řadí se k našim kulturním památkám.[167]

3.2.1. Alianční erby Ludvíka z Lobkovic a Leopoldiny z Lichtenštejna

Pravoúhlé venkovní kamenné schodiště nás zavede k erbům, které se nacházejí nad vchodem do knížecí kaple. Jedná se o plastické alianční erby, kdy štíty jsou k sobě v dolní části přikloněny a oba erby drží štítonoš v podobě anděla. Tato aliance představuje manželství Leopoldiny princezny Lichtenštejnové, která se provdala za Ludvíka z Lobkovic.

[165] BLÁHOVÁ, M., KŘEČEK, K., *Netín*, s. 135-137.
[166] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 322.
[167] BLÁHOVÁ, M., KŘEČEK, K., *Netín*, s. 136-137.

Erby zde neblasonuji, protože aliance tohoto manželského páru je také vyobrazena na dřevěné malované truhlici na zámku.

4. Mostiště

Jedná se o vesnici ležící asi tři kilometry severně od Velkého Meziříčí. Během staletí se dochovaly jednotlivé podoby názvu této vesnice. Bylo to pojmenování Mosticz, Mostic, Mostycz, Moschczycz, Mossczicz a řada dalších. Až z roku 1881 se poprvé objevuje název Mostiště, který byl ještě několikrát změněn, ale nakonec se zachoval až do dnešní doby.[168]

Nejstarší zprávy o této vesnici nám podává rok 1240, kdy pravděpodobně patřila tišnovskému klášteru, v jehož majetku je uvedeno jméno této vesnice. Ve 14. století stával v Mostištích hrad,[169] z nějž se do dnešní doby zachovaly pozůstatky, které se nacházejí u hřbitova. Za jakých okolností a kým byl hrad zničen, se dodnes neví. Prvním známým majitelem hradu byl Jindřich z Mostišť a lze předpokládat, že k jeho majetku patřila i vesnice Mostiště.[170] Prostřednictvím Buzka z Mostišť se mostišťské panství dostává k markraběti Janovi, který roku 1370 dal Bohunkovi z Mostišť lénem Mostice.[171] Hned v roce 1371 byla část majetku prodána Janovi staršímu z Meziříčí, stejně tak v roce 1390 přenechal Dobeš z Mitrova Janovi z Meziříčí dědictví ve vsi Mrhově a Mostištích s polovinou patronátu. Tak byla část panství spojena s meziříčskou vrchností. V 15. století se mostišťský majetek dostal do vlastnictví pánů z Lipé a v roce 1447 prodal Jiří z Kravař mostišťské panství Janovi staršímu z Lomnice a Meziříčí, což bylo potvrzeno vložením do zemských desk. Tím spadá ves Mostiště a její majetek pod meziříčské panství a její vrchnost.[172]

4.1. Farní kostel sv. Marka

Tento farní kostel v Mostištích se původně nazýval kostel sv. Prokopa. Byl postaven v 11. nebo 12. století v románském slohu a původně se jednalo o hradní kapli. Jediný prvek románského stylu, který se zachoval do dnešní doby, je okno nacházející

[168] HOSÁK, L., ŠRÁMEK, R., *Místní jména*, s 98.
[169] HOSÁK, L., ŠRÁMEK, R., *Místní jména*, s 98.
[170] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 309-310.
[171] HOSÁK, L., *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha: Společnost přátel starožitností československých, 1938, s. 61.
[172] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 310-312.

se v užší polokruhové apsidě. Při západním průčelí byla postavena věž s jehlancovou střechou, pod níž jsou umístěny tři zvony. První dva pochází z roku 1419 a z roku 1472 a nejmladší z nich je z 16. století. V roce 1672 zdobily zdejší kostel tři oltáře, byl to oltář sv. Marka, Panny Marie a sv. Pavla. Kostel obklopoval hřbitov s kostnicí.[173]

Významnou památkou představující řezbářské umění je archa neboli skládací oltář, který je patrně totožný s oltářem nacházejícím se v kostele sv. Mikuláše ve Velkém Meziříčí. Zdejší kostel totiž po třicetileté válce patřil jako filiální kostel k chrámu sv. Mikuláše ve Velkém Meziříčí. Skládací oltář mostišťského kostela je pravděpodobně poprvé doložen k roku 1672, ale jistě je zde zmíněn v roce 1860.[174] Tato vzácná archa se skládá z hlavního obrazu, na němž je vyobrazena smrt Panny Marie, dále obsahuje dvoukřídlá dvířka se čtyřmi malbami na dřevě ze života sv. Kateřiny a sv. Anežky a po stranách oltáře jsou pověšeny obrazy sv. Šebestiána a sv. Floriána. Pod hlavním obrazem je umístěna plastika představující Narození Páně.[175]

4.1.1. Náhrobek Václava Vídeňského z Českého Ostrova

Erb Václava Vídeňského z Českého Ostrova je umístěn na náhrobním kameni, který je zasazen do dlažby před oltářem.[176] Kolem náhrobního kamene je vytesaný následující nápis:

Letha pane 1506 W sobo/

tu Pred nedeli Masopustni dokonal gt Ziwot swug/

UrozenyWladyka Pan/

Waczlaw Widensky z Czeskeho Wostrowa.

[173] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 312-314.
[174] MĚŘÍNSKÝ, Z., *Osídlování*, s. 59.
[175] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 312-314.
[176] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 312-314.

Blason erbu Václava Vídeňského z Českého Ostrova

Jedná se o barokní stříbrný štít, v jehož spodní části jsou vyobrazeny tři modré pahorky, na nichž stojí pes červenohnědé tinktury směřující doprava, který má náhubek a obojek.[177]

Vývojové fáze erbu Vídeňských z Českého Ostrova

Jednalo se o moravský rod, jehož předkem byl Šimon Vídeňský, který získal 6. ledna 1561 vladyctví i erb. Původní erb se skládal ze stříbrného štítu, na němž byl vyobrazen ležící pes se zdviženou přední tlapou, který směřoval na pravou stranu. Ve spodní části štítu byly vyobrazeny tři modré pahorky. Součástí erbu byla kolčí přilba se stříbrno-modrými přikryvadly. Klenot opakoval znamení štítu, byl tedy v podobě psa. Roku 1562 byl Šimon Vídeňský z Českého Ostrova i se svými dětmi přijat do rytířského stavu a uvádí se, že nejprve držel statek Český Ostrov. Dalším představitelem tohoto rodu byl Václav Vídeňský z Českého Ostrova, jehož náhrobní kámen se nachází v Mostištích. V díle Siebmachera je uvedeno, že Václav Vídeňský z Českého Ostrova držel roku 1505 svobodný statek ve Vídni a že zemřel v roce 1506 první neděli postní.[178] Dle předchozího blasonu erbu na náhrobním kameni Václava Vídeňského z Českého Ostrova a blasonu původního erbu tohoto rodu lze vyčíst rozdíl, který se týká znamení ve štítu. V původním erbu byl zobrazen pes ležící, zatímco na náhrobním kameni Václava Vídeňského z Českého Ostrova se nachází pes stojící s obojkem a náhubkem a zároveň zde chybí klenot.

[177] PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*, s. 37. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu. Erb nebyl vytvořen v barevném provedení.
[178] PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*, s. 37.

5. Stránecká Zhoř

Jedná se o vesnici ležící při zemské, poštovní a později císařské cestě. Nachází se asi sedm kilometrů západně od Velkého Meziříčí.[179] Počátky a vznik osady Pivcova Zhoř jsou dávány do souvislosti s rodem Pivců z Hradčan a Klimštejna, kteří zde pravděpodobně vystavěli tvrz. Tento šlechtický rod je uváděn v Čechách i na Moravě už ve 13. století. Další název vesnice, který se v pramenech objevuje, je Nelepina Zhoř podle tehdejšího majitele tvrze. Ondřej Nelepa je jako vlastník uváděn v roce 1376. O deset let později, v roce 1386, se vesnice stává součástí majetku meziříčské vrchnosti, kdy ji Ondřej Nelepa prodává Janovi z Meziříčí.[180] V roce 1414 mění znovu majitele, protože ji Lacek z Kravař postoupil měřínskému proboštství, které spadalo pod třebíčský benediktýnský klášter. Tím se opět dostala k jinému vlastníkovi, protože ji třebíčský opat Matěj zastavil Janovi a Jřímu ze Šiborova, což bylo v roce 1462. Ještě několikrát změnila vesnice svého majitele, až ji znovu roku 1491 připojil Vilém z Pernštejna k měřínskému proboštství, k němuž patřila do roku 1559, kdy se jejím novým majitelem stává Jan Stránecký ze Stránec a mění se název vesnice na Stráneckou Zhoř.[181] Tento rod držel vesnici přes šedesát let. Jejím posledním majitelem byl syn Jana Stráneckého ze Stránec Aleš, kterému však byl veškerý majetek zkonfiskován po Bílé hoře, protože se účastnil stavovského odboje. Pobělohorská doba přinesla časté změny, kdy se velká část majetku dostala do rukou cizí šlechty. Nejinak tomu bylo i se Stáneckou Zhoří, která vystřídala řadu majitelů, až se stala součástí panství velkomeziříčského. To se událo 20. února 1729, kdy ji tehdejší majitel Karel Josef Rumerskirchen prodal zemskému advokátovi Karlu Schelenbergrovi, který byl plnomocníkem hraběte Františka z Ugarte, pána velkomeziříčského panství. Tento rok byl pro Stráneckou Zhoř zlomovým, protože přestala být samostatným panským sídlem. Snížil se význam hospodářský a územní, zámek přestal sloužit jako sídlo vrchnosti a život se omezil pouze kolem panského dvora.[182]

[179] MAKOVSKÝ, V., VLACH, L., *Stránecká Zhoř*, s. 5.
[180] MAKOVSKÝ, V., VLACH, L., *Stránecká Zhoř*, s. 17-18.
[181] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 397.
[182] MAKOVSKÝ, V., VLACH, L., *Stránecká Zhoř*, s. 21-24.

5.1. Zámek

Nejstarší dominantou Stránecké Zhoři je renesanční zámek, který byl vystavěn zásluhou Jana Stráneckého ze Stránec. Půdorys zámku tvoří pravidelný čtverec, v jehož rozích stávaly kulaté věže, které byly s největší pravděpodobností v minulém století sníženy do úrovně stavby a zakryty sedlovou střechou s pálenou krytinou. Tato jednoposchoďová budova měla malé uzavřené nádvoří s jedním vjezdem ze severní strany. Součástí zámku byla také kaple, hladomorna a při jihozápadní straně zdi zámku stála půlkruhová kašna, nad níž byla vytesána kamenná mužská hlava, z jejíhož otvoru kdysi vytékala voda do kašny. Pod mužskou hlavou byl umístěn kamenný podstavec, v němž byl vytesán rok 1684. Podle vytesaného roku nechal kašnu s největší pravděpodobností postavit Rudolf hrabě Rabatta, který v tomto roce zámek vlastnil. Později byla do výklenku postavena socha sv. Jana, ke které se chodili místní obyvatelé modlit.[183]

V předchozí části jsem uvedla, že v roce 1729 se Stránecká Zhoř, tedy i zámek, stal součástí velkomeziříčského panství. Tímto rokem nastává pro zdejší zámek chmurné období. Jednak přestal sloužit svému účelu, kdy byl sídlem vrchnosti, a na dlouhou dobu se užíval jenom jako seník a sýpky. Další pohroma přišla 2. března 1943, kdy z lidské nedbalosti vznikl velký požár, který zachvátil celý zámek. Pouze velkým úsilím spojeným se značnými náklady se podařilo dát zámek opět do provozu. Další katastrofa na sebe však nenechala dlouho čekat. Přišel únor 1948 a s ním i konfiskace veškerého majetku, čímž přešel zámek do vlastnictví státu. V tomto období byly provedeny některé zásahy v interiéru zámku, a to bez ohledu na zájmy památkové péče. Navíc bylo vystavěno šest podkrovních místností s výklenky ve střeše, které narušily krásný pohled na celkový vzhled zámku. V padesátých letech sloužil zámek zemědělské škole, potom ho užívala zemědělská firma a následně JZD. Dne 1. ledna 1979 přechází do správy MNV a v této době slouží prostory zámku k užívání JZD, což vedlo k jeho devastaci a dezolátnímu stavu.[184]

Po všech útrapách zdejšího renesančního unikátu se v roce 1999 objevila naděje na jeho rekonstrukci. V tomto roce koupil zámek Řád rytířů Kristových, díky němuž

[183] MAKOVSKÝ, V., VLACH, L., *Stránecká Zhoř*, s. 39.
[184] MAKOVSKÝ, V., VLACH, L., *Stránecká Zhoř*, s. 39-41.

začala rozsáhlá obnova areálu. V budoucnu by měl zámek sloužit jako sídlo tohoto řádu pro Českou republiku i veřejným potřebám.

5.1.1. Znak Řádu rytířů Kristových

Znak tohoto řádu se nachází nad hlavním vchodem vedoucím do zámku a byl sem umístěn v roce 2006. Jedná se o novodobý znak vytvořený přímo pro zámek ve Stránecké Zhoři, kde představený řádu Thomas Töpfer založil provincii Řádu rytířů Kristových v České republice. To symbolizuje i samotný znak, v jehož polích se mimo zlatého trojúhelníku se srdcem a dvou křížů, které jsou znakem samotného řádu, nacházejí i symboly Stránecké Zhoři. Okolo znaku je následující nápis:

PHOENICIS MYTHORUM AVIS E CINERE RENAS -CENTIS SIMILIS DUCENTIS FERE POST ANNIS

CALAMITATIBUS RUINIS EXPLETIS HAEC DOMUS CONSURGIT ORDINEM MILITUM CHRISTI GREMIO

ACCIPIENS.ANNO POST DOMINUM NOSTRUM CHRIS -TUM NATUM BIS MILLESIMO SEXTO HAEC PORTA

ERECTA.MILITUM STRÁNEČTÍ ZE STRÁNEC, CASTELLI EXSTRUCTORUM IOANNIQUE DIETRICH DE

RUMERSKIRCHEN, QUN IN ZHORZ STRANECKIANA POSTREMUS SUO IURE DOMINABATUR, GRATA SIT

MEMORIA NOBIS. SALVE, VITATOR, ET LIMEN INTRANS TE HOSPITEM PRAEBEAS INNOCENTEM.

FECIT ME – M. ŠTOKSA – A. D. 2008

Blason znaku Řádu rytířů Kristových

Jedná se o španělský štít, který je čtvrcený a má střední španělský štítek. Ve středním modrém štítku je zlatý trojúhelník, v němž je umístěné červené srdce. U hlavního štítu je v prvním a čtvrtém stříbrném poli červený kříž se stříbrným středem.[185] Ve druhém červeném poli se nachází stříbrný holub se zlatou zbrojí, který má hrdlo prostřelené zlatým šípem. Holub je natočený směrem doprava.[186] Třetí červené pole zobrazuje kostel, který má dvě zlaté věžičky na okrajích střechy a jednu zlatou věžičku uprostřed střechy.[187]

Erbovní figury znaku Řádu rytířů Kristových

Znak Řádu rytířů Kristových umístěný ve Stránecké Zhoři byl vytvořen přímo pro zdejší zámek, který je majetkem tohoto řádu. Jedná se o novodobý znak, proto zde nepopisuji jednotlivé vývojové fáze, které uvádím v ostatních kapitolách, ale vysvětluji zde erbovní figury, které jsou na znaku vyobrazeny. Jedná se o moderní pojetí znaku, které navrhl páter Němeček a byl schválen Jiřím Loudou. Střední modrý štítek, v němž je umístěn zlatý trojúhelník s červeným srdcem, symbolizuje podstatu Božího milosrdenství. V originále je tento znak doplněn trnovou korunou. První a čtvrté stříbrné pole s červeným křížem symbolizuje znak Řádu rytířů Kristových, který mu byl udělen v 1. polovině 14. století papežskou stolicí. Druhé pole, v němž je vyobrazen holub s prostřeleným hrdlem, symbolizuje rod Stráneckých ze Stránec, především jednoho z majitelů Stránecké Zhoři Jana Stráneckého ze Stránec, jehož zásluhou byl zdejší zámek vystavěn. Třetí pole poukazuje na rod Rumerskirchenů, kteří byli poslední majitelé Stránecké Zhoři, než se obec stala v roce 1729 součástí velkomeziříčského panství.[188] Rumerskirchenové pocházeli z Německa a jejich rod byl v roce 1681 přijat do rytířského stavu v Českém království. Roku 1783 byli povýšení do panského stavu

[185] Tinktury středního štítku a dvou křížů umístěných v prvním a čtvrtém poli mi poskytl kancléř Řádu rytířů Kristových v České republice Thomas Töpfer.
[186] PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*, s. 271. Z této knihy jsem převzala tinktury rodového erbu Stráneckých ze Stránec, který zde nebyl vytvořen v barevném provedení. Výjimku tvoří zlatý zobák holuba a zlatý šíp, které jsou ve zlatém provedení vytvořeny i na heraldické památce znaku Řádku rytířů Kristových.
[187] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 400. Z této knihy jsem převzala tinktury erbu rodu Rumerskirchenů, který zde nebyl vytvořen v barevném provedení. Výjimku tvoří tři zlaté věžičky kostela, které mají zlatou tinkturu i na heraldické památce představující znak Řádu rytířů Kristových.
[188] MAKOVSKÝ, V., VLACH, L., *Stránecká Zhoř*, s. 39.

a v roce 1803 získali hraběcí titul.[189] Do znaku Řádu rytířů Kristových byla převzata jejich erbovní figura v podobě kostela v červeném poli. Tento kostel zaujímá místo ve středním štítku na erbu rodu Rumerskirchenů.[190]

[189] MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník.* Sv. 2., s. 168.
[190] KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda*, s. 400. Veškeré informace o znaku Řádu rytířů Kristových mi poskytl kancléř tohoto řádu ve Stránecké Zhoři Thomas Töpfer.

6. Heraldické zhodnocení erbů bývalého velkomeziříčského panství

Hlavním tématem této práce jsou heraldické památky, proto jsem se snažila zjistit o každém erbu nebo znaku co největší množství informací. Na území bývalého velkomeziříčského panství se celkem nachází 47 heraldických památek. Především se jedná o šlechtickou heraldiku, protože toto panství bylo po většinu času pod správou významných šlechtických rodů. Sídlem vrchnosti bylo město Velké Meziříčí a zdejší zámek, což dokládají i jednotlivé erby. Exteriéry a interiéry zámku zdobí 21 erbů a dalších 18 erbů šlechty lze vidět na ostatních památkách města. Ve Velkém Meziříčí je zastoupena i městská heraldika v podobě 2 městských znaků, kdy oba znaky zdobí majestátní velkomeziříčskou radnici. Zbývá 6 heraldických památek zastoupených v obcích, které byly součástí velkomeziříčského panství. V 5 případech se opět jedná o šlechtickou heraldiku, přičemž erby jsou umístěny v Mostištích a Netíně. Poslední znak zastupuje heraldiku církevní, kdy se jedná o nejmladší znak z této práce. Vznikl teprve v roce 2006 a jedná se o znak Řádu rytířů Kristových umístěný na zámku ve Stránecké Zhoři. Z tohoto přehledu jasně vyplývá, že šlechtická heraldika zaujímá majoritní postavení na území bývalého velkomeziříčského panství.

V této práci je obsaženo velké množství aliančních erbů, které představují manželství členů šlechtických rodů. Všechny erby byly vytvořeny dle heraldických pravidel, kdy na heraldicky pravé straně je erb manžela a na heraldicky levé straně erb manželky. V případě erbů Ludvíka z Lobkovic a jeho manželky Leopoldiny Lichtenštejnové na velkomeziříčském zámku, se nacházejí pod knížecí korunou (viz. příloha č. 12), stejně jako erby Arnošta Františka Dominika hraběte z Ugarte a jeho manželky Marie Rebeky, rozené z Bubna Litic, které jsou v tomto případě pod hodnostní korunou manžela, tedy hraběcí, navíc doplněné štítonošem v podobě anděla (viz. příloha č.5). Stejný štítonoš je vytvořen také u aliančních erbů již zmíněných manželů Ludvíka z Lobkovic a Leopoldiny Lichtenštejnové nad vchodem do knížecí kaple v Netíně (viz. příloha č.26). Aliance Leopolda vévody Šlesvicko-Holštýnského a jeho manželky Marie Alžběty, rozené z Lichtenštejna, je v tomto případě obtočena významným řádem Zlatého rouna (viz. příloha č.6). Důležitá žena v dějinách velkomeziříčského panství, Alena Meziříčská z Lomnice a na Meziříčí, nechala vytvořit aliance svých dvou manželství. V prvním případě se Zikmundem

Heldtem z Kementu, jejichž erby jsou na vstupní věži do zámku (viz. příloha č.3). Její druhé manželství s Václavem Berkou z Dubé a Lipé je zobrazeno prostřednictvím aliančních erbu nad vchodem do luteránského gymnázia (viz. příloha č.21). Na základě tohoto přehledu je vidět, jak bylo pro šlechtu důležité ukázat svůj původ a navíc podle jednotlivých částí erbů lze poznat důležité vlastnosti o jednotlivých rodech. Lze vyčíst, že Lobkovicové měli hodnost knížat či rod Ugartů se pyšnil titulem hrabat nebo že vévoda Šlesvicko-Holštýnský nesl vyznamenání řádu Zlatého rouna. Také šlechtický rod Lichtenštejnů byl velmi mocný a významný. Kamenný erb tohoto rodu ve vestibulu zámku se pyšní knížecí korunou, z níž vychází znakový plášť a navíc je obtočen řádovým řetězem s křížem (viz. příloha č.11). Významnými aliancemi jsou také pozůstatky erbů Zdeňka Berky z Dubé a Lipé a jeho manželky Zuzany (viz. příloha č.4), které jsou namalované v gotické loggii zámku a pozůstatky této heraldické výzdoby byly objeveny až v roce 1966 pod několika vrstvami omítky.[191] Neméně významnou památkou je keramický kachel s aliančními erby, které zobrazují pravděpodobně manželství Jana z Pernštejna a Anny z Postupic (viz. příloha č.1). Tento kachel ukazuje na zajímavé ztvárnění manželské tematiky a je velmi unikátní.

U heraldických památek si také můžeme všimnout smyslu pro dekoraci. Může to být již zmíněný štítonoš v podobě anděla nebo aliance Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí a Václava Berky z Dubé a Lipé je obtočena vavřínovým věncem, který byl typický pro období renesance. Renesance a baroko přinášení nové výtvarné prvky, což se v některých případech projevilo přílišnou ozdobností. Typickým příkladem je kartuše, kterou lze v této práci vidět u aliance Leopolda vévody Šlevicko-Holštýnského a jeho manželky (viz. příloha č.6), a také u čtyř krumplovaných erbů umístěných v prostorách galerie velkomeziříčského zámku (viz, příloha č.7, 8, 9, 10). Na těchto krumplovaných erbech je vidět, že vznikly za jediným účelem, a tím byla výzdoba prostor, v nichž budou umístěny. Zpracování erbů pravděpodobně nebylo chápáno heraldicky, ale především umělecky. Tomu nasvědčuje fakt, že erby jsou jednak ozdobeny zlatou kartuší a navíc byla při krumplování porušena pravidla heraldiky, protože původní tinktury byly nahrazeny zlatou nebo stříbrnou, a z důvodu ozdobnosti byl navíc dán kov na kov. Někdy také došlo ke změnám stran, protože obecné figury směřují na opačnou stranu než u původního erbu. Jediný erb

[191] KOTÍK, J., *Velké Meziříčí,* s. 24.

z těchto čtyř krumplovaných erbů, který přesně odpovídá původnímu, je erb pánů z Meklenburgu. Další heraldická památka z této práce, která je ozdobena zlatou kartuší, je znak města Velkého Meziříčí (viz. příloha č.23). Sice nebyl vytvořen v období renesance či baroka, přesto je jeho zlatá kartuše symbolem dekorace, protože tento znak zdobí majestátní průčelí radnice. Druhý velkomeziříčský znak pochází již z období renesance a je vyobrazený jako iluzivní supraporta (viz. příloha č.22). Ve tvaru kartuše byl také vytvořen erb hrabat z Harrachu na fasádě průčelí zámku (příloha č.13, 14). Fasáda zámku měla původně barvu okrového odstínu, čemuž odpovídaly i tinktury samotného erbu, ale erb tak nebyl vytvořen v původních tinkturách rodu, které hrabata z Harrachu užívala. To bylo napraveno v loňském roce, kdy byla dokončena obnova fasády zámku, a erb tohoto rodu byl upraven dle tinktur harrachovského erbu.

Cenným pramenem pro naši historii a také významnou památkou jsou náhrobky šlechticů, které jsou doplněny jejich rodovým erbem a v některých případech také erby patřící rodinným příslušníkům zemřelého. Součástí těchto náhrobků bývá často i nápis, který podává důležité informace o životě osoby. Jmenuje například její tituly nebo také datum úmrtí. Součástí této práce je náhrobní kámen Jana Stráneckého ze Stránec (viz. příloha č.24) umístěný v podlaze netínského kostela, který je v současné době přikryt kobercem. Pod náhrobním kamenem je hrobka Stráneckých ze Stránec, která byla v roce 2006 otevřena. Z tohoto roku pochází fotodokumentace, na níž je vyobrazena samotná hrobka i náhrobní kámen Jana Stráneckého ze Stránec, na němž byl vytvořen jeho rodový erb. Je zajímavé, že literatura zabývající se heraldikou uvádí v erbu Stráneckých ze Stránec holuba, ale na náhrobním kameni Jana Stráneckého ze Stránec je jako obecná figura vyobrazena husa, která se opakuje i v klenotu erbu. Uvnitř hrobky byla navíc nalezena rakev Aleše Stráneckého ze Stránec. Na víku rakve byl taktéž vyobrazen jeho rodový erb, z kterého se však do dnešní doby dochovala pouze nepatrná část (viz. příloha č.25). Další náhrobní kámen Václava Vídeňského z Českého Ostrova se nachází v kostele v Mostištích a náhrobek Anny z Lomnice (viz. příloha č.19) je umístěn ve velkomeziříčském špitálním kostele sv. Kříže. Na přání kněžny Leopoldiny Lobkovicové byla v Netíně vystavěna knížecí kaple s hrobkou, kde je pochována řada příslušníků významných rodů, kteří velkomeziříčské panství vlastnili. Nejhonosnější náhrobek, který se nachází na území bývalého velkomeziříčského panství, je umístěný ve Velkém Meziříčí v kostele sv. Kříže a jedná

se o náhrobek Zikmunda Heldta z Kementu (viz. příloha č.20). Náhrobek se skládá ze tří částí, přičemž na každé z části je vyobrazen erb Zikmunda Heldta z Kementu a navíc je doplněn čtyřerbovním vývodem jeho předků. V tomto případě nám erby můžou práci i zkomplikovat, protože u erbu matky Zikmunda Heldta z Kementu není zcela jasné, z kterého rodu pocházela. Literatura uvádí buď rod pánů z Kunštátu, nebo rod Drnovských z Drnovic, protože oba tyto rody mají stejné erbovní znamení ve štítu a navíc vladykové z Drnovic jsou v některých případech považováni za větev rodu pánů z Kunštátu. Navíc se mi nepodařilo zjistit, kterému rodu patří erb, jenž má podle erbovního vývodu patřit dědu Zikmunda Heldta z Kementu.

Zástupce církevní heraldiky představuje znak Řádu rytířů Kristových (viz. příloha č.27), který je umístěn ve Stránecké Zhoři a lze na něm vidět, že vznikl přímo v souvislosti s touto obcí, protože zdejší zámek je v současné době majetkem tohoto řádu a kancléř řádu Thomas Töpfer zde založil provincii Řádu rytířů Kristových v České republice. Ve znaku jsou zkombinovány obecné figury Řádu rytířů Kristových i Stránecké Zhoři. Jediným erbem v této práci, který se do dnešní doby nedochoval, je vytesaný nečitelný erb pánů z Pernštejna, který je na náhrobním kameni v kostele Nejsvětější Trojice. Z erbu Aleše Stráneckého ze Stránec se zachovala pouze jeho nepatrná část. Fotografie náhrobku Václava Vídeňského z Českého Ostrova není uvedena v přílohách, protože v současné době není do kostela v Mostištích umožněn přístup.

V této práci je nejvíce zastoupena šlechtická heraldika. Jestliže porovnáme erby jednotlivých šlechtických rodů vlastnících bývalé velkomeziříčské panství, lze zjistit, že nejvíce jsou zastoupeny erby pánů z Lomnice a Meziříčí, Heldtů z Kementu a knížat z Lichtenštejna. Páni z Lomnice a Meziříčí byli jednak prvními známými majiteli panství a navíc ho vlastnili několik staletí. Dalším důvodem je, že z jejich rodového erbu se vyvinul znak Velkého Meziříčí, který je ve městě vyobrazen dvakrát. Významnou představitelkou tohoto rodu byla paní Alena Meziříčská z Lomnice a na Meziříčí, jejíž zásluhou vznikla aliance, která poukazuje na její manželství se Zikmundem Heldtem z Kementu. Po smrti svého manžela mu nechala vystavět honosný náhrobek, na němž se celkem nachází šest erbů rodu Heldtů z Kementu. Lze tedy vidět, že zásluhou Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí jsou ve velké míře zastoupeny erby Heldtů z Kementu. Po polovině 18. století se panství dostalo

do vlastnictví knížat z Lichtenštejna, kteří byli jeho majiteli až do konce 19. století. Za tuto dobu vznikly na území bývalého velkomeziříčského panství čtyři lichtenštejnské erby. Erby ostatních šlechtických rodů jsou zastoupeny v menší míře, kdy se jedná o jeden nebo dva erby určitého rodu.

7. **Závěr**

Cílem této diplomové práce bylo shromáždit a zpřístupnit heraldické památky bývalého velkomeziříčského panství, které se nacházejí na architektuře stavebních objektů nebo zdobí jejich interiéry. Hlavním pramenem pro vytvoření přehledu těchto heraldických památek byly především jednotlivé stavební objekty. Často však tento stěžejní pramen nestačil a musel být doplněn literaturou, kdy jsem se na základě příslušné literatury dozvěděla nové informace o památce, či mi literatura pomohla určit majitele erbu. V některých případech jsem díky literatuře vyhledala další heraldické památky. Jediným erbem z této práce, u kterého není určen rod, kterému patřil, je erb nacházející se na náhrobku Zikmunda Heldta z Kementu. Tento erb není uveden v žádné literatuře ani se mi ho nepodařilo určit prostřednictvím literatury věnující se heraldice, a to na základě erbovní figury. Opačný problém jsem řešila rovněž na náhrobku Zikmunda Heldta z Kementu, kdy literatura měla na jeden erb rozdílné názory. Antonín Rybička a Josef Pilnáček přiřadili erb pánům z Kunštátu, zatímco Vítězslav Houdek se přiklonil k šlechtickému rodu Drnovských z Drnovic.

Všechny heraldické památky jsem se snažila zdokumentovat prostřednictvím fotografií. Chybí pouze fotografie erbu pánů z Pernštejna, který byl umístěn na náhrobním kameni v kostele Nejsvětější Trojice ve Velkém Meziříčí, ale do dnešní doby se nedochoval, a fotografie náhrobku Václava Vídeňského z Českého Ostrova. Kostel v Mostištích, kde jsou v současné době náhrobek umístěn, je nyní nepřístupný. Z erbu Aleše Stráneckého ze Stránec se dochovala pouze jeho nepatrná část, proto příslušná fotografie dokumentuje tu část jeho rakve, kde se erb původně nacházel.

Prostřednictvím heraldických památek se lze dozvědět řadu důležitých informací. Z celkového přehledu heraldických památek bývalého velkomeziříčského panství jasně vyplývá, že rozhodující vliv zde měla šlechta a město Velké Meziříčí bylo jejím sídlem. Stěžejní část práce tvoří šlechtická heraldika, kdy se vrchnost snažila reprezentovat svůj původ a rod. Stejně tak je současný městský znak Velkého Meziříčí spojen s prvními známými majiteli města, a to s pány z Lomnice a Meziříčí. Tato práce zahrnuje dvě různá vyobrazení velkomeziříčského městského znaku, který se shoduje s erbem pánů z Lomnice a Meziříčí. Milan Buben vytvořil typologii, podle níž rozdělil

městské znaky do devíti základních skupin.[192] V tomto případě patří znak Velkého Meziříčí do skupiny, kdy byl jeho symbol převzat od vrchnosti. Někteří heraldici vnímají městskou heraldiku jako nejpřitažlivější, neboť se stále jedná o živou oblast. Vždyť nově vznikající města přijímají i dnes znaky jako symbol své právní existence.[193]

V této práci je jediným příkladem církevní heraldiky znak Řádu rytířů Kristových umístěný ve Stránecké Zhoři, který pochází až 21. století a jedná se o nejmladší znak v práci. Přesto i on je spojen s heraldikou šlechtickou, protože v jeho jednotlivých polích najdeme, mimo erbovních figur spojených se samotným řádem, také dva šlechtické erby, které představují majitele Stránecké Zhoři. Tímto výčtem bych ráda ukázala, že i městský znak Velkého Meziříčí a znak Řádu rytířů Kristových nespadající do skupiny šlechtické heraldiky s ní přesto souvisí. To také ukazuje na dominantní roli šlechtické heraldiky v této magisterské diplomové práci.

[192] BUBEN, M., *Encyklopedie*, s. 29-30.
[193] BUBEN, M., *Heraldika*. Praha: Albatros, 1986, s. 161-162.

8. Seznam použitých pramenů

Mostiště

Farní kostel sv. Marka:

Náhrobek Václava Vídeňského z Českého Ostrova.

Netín

Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie:

Erb Jana Stráneckého ze Stránec.

Knížecí kaple:

Alianční erby Ludvíka z Lobkovic a Leopoldiny z Lichtenštejna.

Stránecká Zhoř

Zámek:

Znak Řádu rytířů Kristových.

Velké Meziříčí

Depozitář Muzea Velké Meziříčí:

Alianční erby Jana z Pernštejna a Anny z Postupic – depozitář, p.č. 151/73.

Alianční erby Leopolda Šlesvicko-Holštýnského a Marie Alžběty z Lichtenštejna – galerie, p.č. 1432/73.

Erb knížat z Anhaltu – galerie, p.č. 1435/73.

Erb hrabat z Barby – galerie, p.č. 1435/73.

Erb vévodů z Meklenburgu – galerie, p.č. 1435/73.

Erb vévodů z Pommern – galerie, p.č. 1435/73..

Alianční erby Ludvíka Lobkovice a Leopoldiny z Lichtenštejna – malovaná truhlice na galerii, p.č. 1282/73.

Torzo reliéfu s erbem pánů z Pernštejna, i.č. H2833.

Luteránské gymnázium:

Alianční erby Václava Berky z Dubé a Lipé a Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí.

Kostel Nejsvětější Trojice:

Erb pánů z Pernštejna.

Kostel sv. Mikuláše:

Erb pánů z Lomnice a Meziříčí.

Erb pánů z Kravař.

Radnice:

Městský znak Velkého Meziříčí – průčelí radnice.

Městský znak Velkého Meziříčí – síň radnice.

Špitální kostel sv. Kříže:

Náhrobek Anny z Lomnice.

Náhrobek Zikmunda Heldta z Kementu.

Zámek:

Alianční erby Zikmunda Heldta z Kementu a Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí – vstupní věž.

Alianční erby Zdeňka Berky z Dubé a Lipé a Zuzany Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí – gotická loggie.

Alianční erby Arnošta Františka Dominika z Ugarte a Marie Rebeky z Bubna Litic – severní bok vstupní věže.

Erb knížat z Lichtenštejna – vstupní vestibul.

Erb hrabat z Harrachu – fasáda průčelí zámku, před rekonstrukcí.

Erb hrabat z Harrachu – fasáda průčelí zámku, po rekonstrukci.

Erb hrabat z Harrachu – vstupní brána.

Erb Podstatských-Lichtenštejn – vstupní věž.

9. Seznam použité literatury

BALETKA, T., *Páni z Kravař: z Moravy až na konec světa.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 3. Sv. 488 s.

BLÁHOVÁ, M., KŘEČEK, K., *Netín s osadou Záseka: vlastivědná kronika*. Tišnov: Sursum, 2007. 529 s.

BLAŽEK, C., KADICH, H. E., *J. Siebmacher grosses und allgemeines Wappenbuch. Der mährische Adel*. Nürberg: Bauer und Raspe, 1899. 321 s.

BUBEN, M., *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 1997. 459 s.

BUBEN, M., *Heraldika.* Praha: Albatros, 1986. 317 s.

ČAREK, J., *Městské znaky v českých zemích*. Praha: Academia, 1985. 451 s.

ČENĚK, P., *Kuriózní heraldický kachel z Velkého Meziříčí*. Muzejní a vlastivědná práce: časopis Společnosti přátel starožitností, 43/2005, s. 164.

ELIÁŠ, J., KLEMŠOVÁ, J. a kol., *Stavebně-historický průzkum vnitřního zámku*. Velké Meziříčí: Městský národní výbor, 1985. 1. sv. 144 s.

ELIÁŠ, J., NĚMEC, J. a kol., *Stavebně-historický průzkum předzámčí*. Velké Meziříčí: Městský národní výbor, 1987. 2. sv. 113 s.

FLODR, M., *Zásady popisu středověkých a novověkých epigrafických památek*. SPFFBU, řada historická, 44/1977. 290 s.

HODEČEK, D., JIČÍNSKÝ, P. a kol., *Velké Meziříčí v zrcadle dějin*. Ed. Z. Fišer. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2008. 512 s.

HNÍZDIL, O., *Měřín: 1298 - 1998: 700 let*. Měřín: Obecní úřad v Měříně, 1998. 292 s.

HOSÁK, L., *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha: Společnost přátel starožitností československých, 1938. 1144 s.

HOSÁK, L., ŠRÁMEK, R., *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II. M-Ž*. Praha: Academia, 1980. 962 s.

HOUDEK, V., *Moravské vývody erbovní*. Brno: Musejní spolek, 1917. 72 s.

JANÁČEK, J., LOUDA, J., *České erby*. Praha: Albatros, 1974. 221 s.

JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z. a kol., *Dějiny správy v českých zemích od počátku do současnosti*. Praha: Lidové noviny, 2005. 568 s.

KASÍK, S., MAŠEK, P. a kol., *Lobkowiczové, dějiny a genealogie rodu*. České Budějovice: Veduta, 2002. 239 s.

KLÍMOVÁ, R., *Heraldické památky velkomeziříčského zámku: bakalářská diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, 2008. 43 s.

KOCMAN, P., *V majetku šlechty (1550-1618)*. In: Velké Němčice: městečko, které se nestalo městem. Ed. K. Mlateček, M. Svoboda. Velké Němčice: Městys Velké Němčice, 2009. 590 s.

KOTÍK, J., *Velké Meziříčí procházka jedním městem Vysočiny*. Velké Meziříčí: Městský národní výbor, 1967. 123 s.

KRÁL Z DOBRÉ VODY, V., *Heraldika: souhrn pravidel, předpisův a zvyklostí znakových se zvláštním zřetelem k zemím koruny české*. Brno: Garn, 2003. 420 s.

KRATOCHVÍL, A., *Vlastivěda moravská. II. Místopis Moravy. Jihlavský kraj. Vel.-Meziříčský okres*. Brno: Musejní spolek, 1907. 472 s.

KREJČÍK, T., KREJČÍKOVÁ, J., *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 352 s.

KUBÍK, Z., *Heraldická a vexikologická symbolika měst a obcí bývalého Jihomoravského kraje v letech 1990-1999: rigorózní práce*. Sv. 3. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, 2001, s. 351.

MAKOVSKÝ, V., VLACH, L., *Stránecká Zhoř: Kochánov – Frankův Zhořec – Nová Zhoř včera a dnes: 700 let 1298-1998.* Stránecká Zhoř: Obecní úřad ve Stránecké Zhoři, 1998. 181 s.

MÜLVERSTEDT, G. A., *J. Siebmacher grosses und allgemeines Wappenbuch. Wappenbuch des abgestorbenen Adels der Preuss. Provinz Sachsen*. Nürberg: Bauer und Raspe, 1899. 202 s.

MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník: encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české*. Plzeň: Fraus, 2005. 1. sv. 391 s.

MYSLIVEČEK, M., *Velký erbovník: encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české*. Plzeň: Fraus, 2006. 2. sv. 383 s.

PILNÁČEK, J., *Staromoravští rodové*. Velehrad: Ottobre 12, 2004. 144 s.

PIŠÍN, L., *Velké Meziříčí: Historie a současnost*. Velké Meziříčí: Městský národní výbor, 1975. 83 s.

RICHTER, V., *Recenze Burian B. - Plichta A.: Kostely a kaple farnosti velkomeziříčské*. ČMM, 69/1950. 424 s.

RYBIČKA, A., *Heltové z Kementu na V. Němčicích a V. Meziříčí*. ČMM, 13/1881. 194 s.

SEDLÁČEK, A., *Atlas erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty*. Ed. V. Růžek. Praha: Academia, 2003. 4. sv. 245 s.

SEDLÁČEK, A., *Atlas erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty*. Ed. V. Růžek. Praha: Academia, 2003. 5. sv. 382 s.

SEDLÁČEK, A., *Českomoravská heraldika II. Část zvláštní*. Ed. V. Růžek. Praha: Argo, 1997. 2 sv. 743 s.

SEYLER, G. A., *J. Siebmacher grosses und allgemeines Wappenbuch. Wappen der deutschen Souveraine und Lande*. Nürberg: Bauer und Raspe, 1909. 2. sv. 112 s.

SEYLER, G. A., *J. Siebmacher grosses und allgemeines Wappenbuch. Wappen der deutschen Souveraine und Lande*. Nürberg: Bauer und Raspe, 1916. 3. sv. 112 s.

TEPLÝ, J., *Pernštejnové ve 13.-14. století*. Pardubice: Východočeské muzeum, 1996. 88 s.

Internetové zdroje

Hrady, zámky a tvrze Čech, Moravy a Slezska – Castles.cz [online]. c2003, 6.2.2010 [cit. 2010-03-04]. <http://www.castles.cz/genealogy.php>.

KOVÁŘ, L. *Bivojova heraldika* [online]. c2006, 27.2.2010 [cit. 2010-03-04]. <http://www.heraldikus.wz.cz/ramy.htm>.

BARVÍNEK, H. *Erby.wz.cz heraldika* [online]. c2005, 17.7.2008 [cit. 2008-04-25]. <http://erby.wz.cz/erby1.html>.

Muzeum Velké Meziříčí [online]. c2004, 21.2.2010 [cit. 2010-03-21]. <http://www.muzeumvm.cz/index.php>.

10. Seznam použitých zkratek

ČMM – Časopis Matice moravské

MZA – Moravský zemský archiv

SPFFBU – Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity

11.Seznam obrazových příloh

Příloha č. 1: Alianční erby Jana z Pernštejna a Anny z Postupic.

Příloha č. 2: Torzo reliéfu s erbem pánů z Pernštejna.

Příloha č. 3: Alianční erby Zikmunda Heldta z Kementu a Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí.

Příloha č. 4: Alianční erby Zdeňka Berky z Dubé a Lipé a Zuzany Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí.

Příloha č. 5: Alianční erby Arnošta Františka Dominika z Ugarte a Marie Rebeky z Bubna Litic.

Příloha č. 6: Alianční erby Leopolda Šlesvicko-Holštýnského a Marie Alžběty z Lichtenštejna.

Příloha č. 7: Erb hrabat z Barby.

Příloha č. 8: Erb knížat z Anhaltu.

Příloha č. 9: Erb vévodů z Meklenburgu.

Příloha č. 10: Erb pánů z Pommern.

Příloha č. 11: Erb knížat z Lichtenštejna.

Příloha č. 12: Alianční erby Ludvíka Lobkovice a Leopoldiny z Lichtenštejna.

Příloha č. 13: Erb hrabat z Harrachu – fasáda průčelí zámku, před rekonstrukcí.

Příloha č. 14: Erb hrabat z Harrachu – fasáda průčelí zámku, po rekonstrukci.

Příloha č. 15: Erb hrabat z Harrachu – vstupní brána.

Příloha č. 16: Erb Podstatských-Lichtenštejn.

Příloha č. 17: Erb pánů z Lomnice a Meziříčí.[194]

Příloha č. 18: Erb pánů z Kravař.[195]

Příloha č. 19: Náhrobek Anny z Lomnice.[196]

Příloha č. 20: Náhrobek Zikmunda Heldta z Kementu.[197]

Příloha č. 21: Alianční erby Václava Berky z Dubé a Lipé a Aleny Meziříčské z Lomnice a na Meziříčí.

Příloha č. 22: Městský znak Velkého Meziříčí – průčelí radnice.

Příloha č. 23: Městský znak Velkého Meziříčí – síň radnice.

Příloha č. 24: Náhrobní kámen Jana Stráneckého ze Stránec.[198]

Příloha č. 25: Část erbu Aleše Stráneckého ze Stránec.[199]

Příloha č. 26: Alianční erby Ludvíka Lobkovice a Leopoldiny z Lichtenštejna.

Příloha č. 27: Znak Řádu rytířů Kristových.

[194] HODEČEK, D., *Velké Meziříčí*, s. 78. Z této knihy jsem převzala fotografii erbu pánů z Lomnice a Meziříčí. Foto D. Fňukalová, 2007.
[195] HODEČEK, D., *Velké Meziříčí*, s. 70. Z této knihy jsem převzala fotografii erbu pánů z Kravař. Foto D. Fňukalová, 2007.
[196] MĚŘÍNSKÝ, Z., *Osídlování*, s. 42. Z této knihy jsem převzala fotografii náhrobku Anny z Lomnice. Foto D. Fňukalová, 2007.
[197] ŠTINDL, M., *V proměnách*, s. 136. Z této knihy jsem převzala fotografie prvních dvou částí náhrobku Zikmunda Heldta z Kementu. Foto D. Fňukalová, 2007.
[198] Foto T. Töpfer, 2006.
[199] Foto T. Töpfer, 2006.